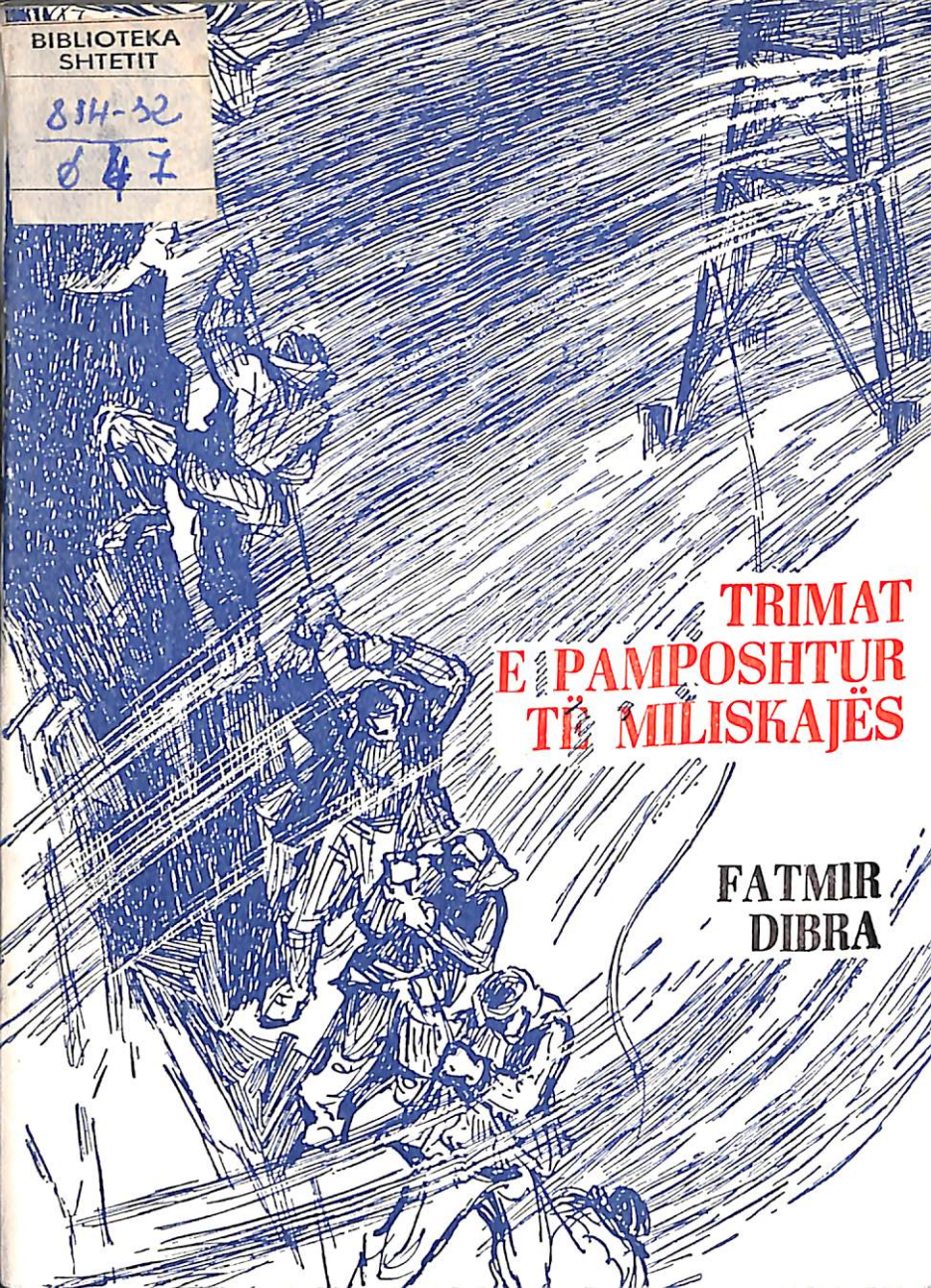

BIBLIOTEKA
SHTETIT

834-32

047

**TRIMAT
E PAMPOSHTUR
TË MILISKAJËS**

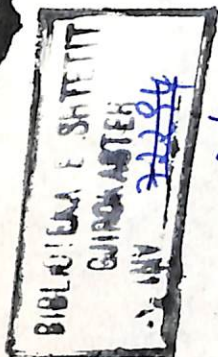
**FATMIR
DIBRA**

814-32

047

FATMIR DIBRA

TRIMAT E PAMPOSHTUR TË MILISKAJËS

725

SHËTËPIA BOTUESE «8 NËNTORI»
Tirana, 2000 kopje

Tirazi 2000 kopje

Format 70x100/32

Stash: 2204-72

**Shtypur: Kombinati Poligrafik
Shtypshkronja «Mihal Duri» — Tiranë, 1977**

TRIMAT E PAMPOSHTUR TË MILISKAJËS

Fierza papritur u zhyt në një errësirë të thellë. Pushoi së rrahuri pulsi gjigant i punës. Heshtën tornot, u ndalën kompresorët e ajrit, fabrika e betonit ndali prodhimin, promekset e shpimit të hidrocentralit pushuan. Gjithshka pushoi atë ditë janari. Nëpër shtëpi u ndezën llambat e vajgurit dhe diku qirinj. Energjia elektrike ishte ndërprerë. Dëbora vazhdonte të binte pa pushim, mjegulla po dendësohej dhe si një qenie e padukshme mbuloi tërë atë kantier të madh pune. Ishte prerë arteri i energjisë, pa të cilin nuk mund të rronte kantieri i madh i pesëvjeçarit. Telat e tensionit, të veshur me akull të trashë nga lëkundjet e mëdha, ishin këputur. Po ku, në cilin kilometër të saj?

Ekipazhi i nënstacionit elektrik të Fierzës u nis në kërkim përmes dëborës dhe akullit, për t'i gjetur ato fije të këputura. Të tjerët nisën punën për zëvendësimin e izolatorit të dëmtuar në nënstacion. Njerëzit e kantierit të dritës, të shqetësuar, të mbuluar nga dëbora dhe mjegulla në lartësitë e fshatit Gropaj, gjetën disa fije të këputura: ato dergjeshin të mbuluara nga një shtresë e trashë dëbore. Kjo i gëzoi ata njerëz të heshtur. Pas lidhjes plot mundim

në atë kohë acari, një radist u mundua të lidhej me Fushë-Arrëzin:

— Alo, Alo! Këtu Fierza. Lëshoni energjinë elektrike! Difekti është rregulluar.

Më kot atje në Fushë-Arrëz u munduan të lëshonin energjinë elektrike. Fierza nuk po ndriçohej. Kantieri mbeti në errësirë të plotë.

— Alo, Fushë-Arrëzi, Fushë-Arrëzi! Nuk kemi dritë. Lëshoni energjinë elektrike, — fliste radisti i shqetësuar.

Fushë-Arrëzi u mundua të lëshonte dritën, por s'ia doli mbanë. «Difekt tjetër? S'është e mundur», «Jo, s'duhet të ketë difekt tjetër»! Këto ishin zërat e shqetësuar të njerëzve të kantierit të dritës, të cilët pyesnin, shqetësoheshin për punën, për kantierin e tyre, që në këtë acar janari kish heshtur. Po sa do të vazhdonte kjo heshtje? Për 48 orë askush nuk mori ndonjë përgjigje. Orët! Sa të shtrenjta ishin ato për kantierin e madh të punës atje në Fierzë!

Nga Tirana u nis një ekipazh specialistësh të Drejtorisë së Përgjithshme të Centraleve Elektrike. Por tutje Fushë-Arrëzit, në drejtim të Fierzës së largët, makina u ndal. Kudo dëborë dhe vetëm dëborë. Nuk mund të çahet ajo masë e bardhë, që dukej e pafundme.

— Do të ecim në këmbë, — tha Vangjeli.

Në këmbë! Për një çast ata njerëz të veshur me gozhupa të rëndë panë njëri-tjetrin në sy. E kuptuan se rrugë tjetër nuk kishte. Po. Në këmbë dhe vetëm në këmbë duhëj të çanin përpara për të gjetur difektin.

— Nisemi! — tha Beqiri, elektricisti i talentuar.

— Po, po, — thanë edhe të tjerët.

Kolona lëvizti, Ajo ecte vazhdimisht, pa u nda-

lur, përpara, duke hedhur vështrimin nga dëbora, nga panorama e bardhë që të vriste sytë. Ata ecnin duke lënë gjurma të thella në dëborë, të cilat sakaq mbuloheshin përsëri nga dëbora, që binte me flokë të mëdha dhe të shpeshtë.

Në krahun e tyre të djathtë dukeshin telat e tensionit të lartë të veshur me akull, por askund nuk dukej shenjë këputjeje. Vallë, ku do të jetë bërë këputja? Kjo ishte pyetja që u vërtitej në kokë udhëtarëve të guximshëm të asaj dite të ftohtë dëbore. Por ata vazhdonin të ecnin, pa mundur të gjenin një përgjigje.

Papritmas dikush qëndroi dhe iu drejtua sho-këve.

— Shikoni këtej, shikoni telat e këputur! — zëri i tij erdhi kaq papritmas, sa të tjerët për një çast u shtangën.

— Ja ku janë, — vijoi zëri i parë.

Vangjeli, Beqiri, Fejziu u ndalën e ngulën sytë mbi telat e këputur. Dhe për çudi në fytyrat e tyre nuk u pasqyrua asnjë shenjë gëzimi, por përkundrazi dëshpërimi ua mbuloi fytyrat e lodhura dhe të hequra nga ajo rrugë plot mundime.

— Ah, vetëm këtu të mos ishin këputur! — tha i dëshpëruar njëri nga pjesëtarët e ekipazhit.

Ishin te Shkëmbi i Miliskajës, një nga më të thepisurit në vendin tonë dhe që ngrihej si me krye-
neçësi mbi atë humnerë të rrezikshme.

Nga kjo shtyllë e hekurt e tensionit të lartë e deri tek shtyllat e anës tjetër të humnerës kishte një kilometër linjë ajrore. Një kilometër tel i trashë, veshur edhe nga një shtresë e trashë akulli, dergjej diku andej nga shkëmbinjtë e thepisur me dëborë. Ky do të ishte një riparim tepër i vësh-

tirë, që kërkonte mjaft ditë pune intensive, që kërkonte guxim e trimëri, që kërkonte vendosmëri dhe vetëmohim! Po, po, vetëmohim! Dhe dimri ishte tepër i egërsuar.

— Eh, ç'lajm do t'u çojmë shokëve të Fierzës!
— tha Vangjeli.

Dhe u nisën përsëri në udhën e bardhë, të lodhshme, me plot të papritura. Ecën me vështirësi. Vonë, të lodhur e të dërrmuar nga udha e largët, mbërritën në atë luginë të thellë të Fierzës. Gjithshka ishte kredhur në errësi.

Këta ishin udhëtarët e parë që kishin çarë atë rrugë të vështirë dhe gati të pakapërcyeshme. Dhe gjithkush i pa, u habit me ta. Si kishin mundur, si kishin guxuar të udhëtonin në një ditë të tillë?

U bë mbledhja e shtabit të hidrocentralit. Po atë natë, e ndofta në të njëjtën kohë, u bë edhe një mbledhje tjetër, po një mbledhje e jashtëzakonshme, e brigadës më të dalluar të hidrocentralit të Fierzës që mban emrin e Ismet Sali Bruçajt. Në një dhomë të gjerë mbushur plot me flamurë të kuq të punës, flamurë të garave socialiste, u mblodhën ata djelmosha të fortë, komunistë dhe të rinj. Ata ishin shumë. Iniciatorë për këtë mbledhje të papritur dhe të jashtëzakonshme atë natë të 27 janarit ishin komunistët e kësaj brigade.

— Fierza është pa dritë, bre burra! — tha një komunist më i moshuar. — A mundemi me qëndrue duerlidhur, kur lugina jonë ka heshtë?

— Jo! — u dëgjuan njëherësh disa zëra.

— Duhet më e gjetë na vetë difektin, — tha Hashimi, brigadieri i trimave të kësaj brigade.

— Duhet me zgjedhë njerëzit më të fortë, që e durojnë të ftohtin, ata që janë lindur dhe rritur

në zonat më të ftohta të vendit tonë, — tha njëri prej tyre.

— Të gjithë duhet të nisemi në kërkim. Mos bëni dallime, — tha me një farë zemërimi një i mosshuar.

— Jo, shok i dashur, jo. Kjo s'është e mundur! — ndërhyri me të shpejtë brigadieri. — Do të shkojë vetëm gjysma e brigadës, pra vetëm 50 vetë. Kaq mjaftojnë.

Pa mbaruar mirë brigadieri, befas në dhomë hynë disa shokë të shtabit të hidrocentralit, midis tyre edhe kryeinxhinieri. Ky i fundit dukej tepër i lodhur dhe i shqetësuar.

— A e dini pse kemi ardhur? — pyëti kryeinxhinieri.

— E marrim me mend, — tha brigadieri. — Një hall kemi të gjithë. A keni ardhë për dritën?

— Po, besa! Veçse teli është këputur në kampatën e Miliskajës. Në atë humnerë të mallëkuar është shumë vështirë të bëhet lidhja në këtë dimër të egër.

— E bëjmë ne! — u dëgjuan zëra.

«E bëjmë ne? Një fjalë goje!» Këtë shkoi ndër mend kryeinxhinieri, ndërsa po hetonte një nga një ato fytyra të ndriçuara nga drita e dobët e llambës. Padashur sytë i shkuan nëpër dhomë. Në një raft të vogël ishin vendosur disa vëllime të Veprave të shokut Enver. Më tutje, në një vend të dukshëm, ishte vendosur portreti i shokut Enver.

Pastaj kryeinxhinieri foli:

— Shtabi shprehu mendimin se dritën hidrocentralit mund t'ia risillni vetëm ju. Ne erdhëm të këshillohemi me ju. Mund ta merrni një barrë të tillë?

— Po! — u dëgjuan zëra të vendosur.

— E bëjmë, e bëjmë! Ne do ta mposhtim dëborën e akullin. Po të jetë nevoja, ne do të sakrifikojmë edhe veten, vetëm që Fierza të ketë dritë.

Këto ishin fjalët e anëtarëve të brigadës me brigadier Hashimin në krye. Sa mirë e njihte këtë brigadë kryeinxhinieri! E kush nuk i njihte trimat e brigadës «Ismet Sali Bruçaj»? Ata erdhën të parët këtu në Fierzë, ata hodhën themelet e para të ndërtesave, ata vendosën shtyllat e betonta 600 kilogramëshe nëpër majat e thepisura të Fierzës, të Bajram Currit, të Lekbibajt e të Iballës, duke i bartur mbi shpatulla, ata rrëzuan atë shpat mali në Poravë me lartësi 170 metra, me gjerësi 100 metra dhe thellësi 20 metra. Po, po, 66 mijë metra kub shkëmb e bënë njësh me tokën! E ku mund të përshkruhen heroizmat e kësaj brigade?

.. Mëngjes i 28 janarit 1976. 50 guximtarët kishin hipur mbi dy makina. I printe një buldozer, që hapte rrugën nga dëbora e madhe. Në brez secili mbante nga një litar. Dëgjohej vetëm uturima e motorëve. Askush nuk fliste. Ishte ftohtë dhe acari të hynte gjer në palcë. Një makinë me dërrasa e karpentierë i ndiqte nga pas. Shtabi i hidrocentralit kishte parashikuar çdo gjë. Do të ndërtonin një kaponon për ata që do të kishin nevojë të ngroheshin, të rimerrnin forcat dhe të shmpinin gjymtyrët. Ata e dinin që do të kish vështirësi, prandaj u ruheshin të papriturave.

— E ç'na duhet ne kapononi? — tha një ndër pjesëtarët e brigadës. — Pse, sa kujtojnë ata se do të qëndrojmë?

Ata e dinin se duhet të luftonin shpejt, që drita të vinte sa më parë në Fierzë.

Dëbora vazhdonte të binte. Në kilometrin e 24-t u ndalën. Këtu ishte Miliskaja, këtu do të zhvillohej beteja e rreptë. Po, këtu ishte fronti i luftës së tyre.

— Hajt, djema, zbrisni, se mbërritëm! — u tha brigadieri me një zë optimist.

Vendi vërtet ishte i thepisur. Dikush iu afrua qoshes së rrugës dhe, pasi vështroi atje poshtë, fërshëlleu nga habia.

— A jeni të fortë, burra? — iu drejtua dikush.

Ata e njohën atë. Ishte zëvendësministri i Ndërtimit.

— Të fortë si shkëmbi! — u përgjigj brigadieri.

— Hajt, ndizeni njëherë! — u tha ai.

Dhe ndezën nga një cigare.

Që të fillohej beteja, më parë duhej njohur «armiku», pra duhej hetuar me imtësi vendi, monopartet, çdo gjë.

— Na duhet të kalojmë në anën tjetër të humnerës, — tha brigadieri. — Duhet ta shohim prej andej këtë anë ku jemi.

Dhe ashtu bënë. Brigadieri priu. Pas tij shkuan edhe 10 vetë të tjerë. Me ta ndodhej edhe kryeinxhinieri. Çanin nëpër dëborën që u vinte deri në brez, ecnin nëpër një terren të panjohur, ecnin pa ditur se ku e vinin këmbën. Por nuk ndaleshin. Zbritja dhe ngjitja për në anën tjetër ishte e vështirë. Kaloi një orë e gjysmë. Merrnin frymë me vështirësi. Pastaj tërë vështimet e tyre u përqëndruan matanë humnerës, atje ku kishin qenë më parë. Vendi ishte krejtësisht i thepisur. Si do të mund të zbrisnin atje? Dhe ata vështrouan njëri-tjetrin, si për t'i blerë mendimet e secilit. Vetëm me litar mund të zbrisnin. Po, po, rrugë tjetër nuk

kish. Do të vareshin poshtë me litar dhe dikush nga lart do t'ua lëshonte litarin metër pas metri.

Prej atje ku ndodheshin caktuan disa pika ku do të qëndronte njëri dhe tjetri, ku do të bashkoheshin për të tërhequr dy telat e rëndë të tensionit të lartë. Ishin dy tela që përshkonin këtë linjë.

— Nisemi për atje ku ishim! — u dha komanda. Dhe u nisën përsëri. Duhej shpejtuar. Kthimi, megjithëse ishte më i vështirë, duhej bërë më shpejt.

Myftari përdrodhi këmbën gjatë kësaj ngjitjeje të shpejtë. Dy e morën në krahë, por pas pak ai, duke mos dashur t'i lodhë më shumë shokët, u tha:

— Lërmëni, tani s'kam gjë.

Dhe ata i besuan. Por Myftari ecte me shumë vështirësi, me një sforcim të jashtëzakonshëm të energjive, të vullnetit. Këmba i ish enjtur, por ai nuk tregoi. Sepse kishte përpara një betejë, nga e cila s'kish ndër mend të ndahej për asnjë çast.

Kur arritën përsëri te Shkëmbi i Miliskajës, pushuan pak. Dikush nxori një shishe konjak dhe u dha të pinë nga pak. Tani ata e dinin se nuk duhej të prisnin më. Minutat ishin të shtrenjta për Fierzën.

Hashimi lidhi pas belit litarin.

— Zbrit tash! — foli një zë i sigurt.

Të tjerët mbanin fort skajin e litarit. Hashimi u buzëqeshi shokëve. Ai e dinte se zbriste i sigurt, sepse duar muskuloze do t'ia lëshonin pak nga pak litarin.

Menjëherë ndjeu ta shtërngojë litari. Do ta duronte dhembjen në bel, do ta duronte litarin, që tashmë i ngrinte duart, pasi ishte veshur krejtësisht nga një shtresë akulli. Nga shkëmbi i thepisur shkëputeshin herë pas here copa dëbore që e godis-

nin në fytyrë, në trup. Por ai zbriste dhe zbriste, me shpejtësi, me durim, me gjakftohtësi.

Si zuri vend, tundi litarin. Kjo donte të thosh se ai po bënte pakëz pushim. Pastaj, vetëm pas dy-tri minutash, litari përsëri u tund. Zbritja do të vazhdonte. Dhe duhej të zbriste në fillim 100 metra, pastaj 150, derisa të mbërrinte atje poshtë, në thellësinë e 200 metrave.

— Hej, litar i mallëkuar, frymën po më merr!
— tha me zë brigadier Hashimi.

Më në fund zbriti poshtë. Nguli këmbët. U zgjidh dhe pastaj vendosi njëren këmbë në një vend të mirë për t'u mbështetur dhe lëvizti litarin. Litari u tërhoq sipër me shpejtësi. Brigadieri e dinte se të tjerë do të bënin po atë rrugë që bëri edhe ai. Dhe ai i priste të vinin atje pranë tij. Frynte shumë ajo luginë e Miliskajës. Fytyra e brigadierit ishte skuqur. Nisi të lëvizte që të mos i ngrinin këmbët. Kjo ishte e domosdoshme të bëhej. Ndërkohë një tjetër po zbriste që nga sipër. Brigadieri ngriti sytë ta dallonte se cili ish. Po, po, e njohu, ishte kandidati i Partisë Myftari. Ai bënte stazhin e Partisë në një front shumë të nderuar të luftës për socializmin, në frontin e dritës. Dhe ja, këtu kishte ardhur të jepte shembullin personal. Sepse komunisti duhet të jetë gjithmonë i pari në sakrifica dhe i fundit në pretendime, sepse komunisti duhet të prijë kudo me shembullin e tij personal.

Njëri pas tjetrit zbritën edhe komunistët e tjerë të brigadës. Zbritën 20 vetë, 20 trima, 20 luftëtarë. E dukeshin këta si një grumbull shqiponjash në atë bardhësi të pafundme. Era ulërinte. Duart mezi i komandonin.

— Ndiej sikur këmba po më mpihet tha Myftari.

— Mbahu, he burrë, duro edhe pak.

E ç'mund t'i bënin shokët atje poshtë në atë humnerë? Dhe Myftari nuk e hapi më gojën. Tani do të nisnin të tërhiqnin kabllin. Njëren fiye duhej ta tërhiqnin së bashku, në një kohë, me një komandë të vetme. Sepse kablli ishte tepër i rëndë, sepse rrëshqiste, dhe mezi mbahej nga shtresa e trashë e akullit që e kish veshur.

— Ho-o-op! Ho-o-o-p! Dhe zërat e tyre jehonin në atë luginë, ku përziheshin me zhurmën e erës që ulërinte me të madhe. Dy hapa ecnin përpara dhe pastaj pesha e rëndë e kabllit i tërhiqte praptas një hap. Se ishte një kabëll rreth 450 metra i gjatë. E vështirë ishte kjo ecja përpara. Zeqiri nuk i zotëronte më duart e tij. Ato thujse kishin ngrirë.

— Si ta mbaj kabllin? — Po ta lëshonte dikush kjo do të reflektohej në punën e të tjerëve, litari do t'i tërhiqte mbrapsht atëherë. Shokët i kishin besuar atë pjesëzë të litarit, atë «front» për të mbajtur, dhe ai s'duhej të krijonte asnjë të «çarë».

E vuri për një çast pjesën e vet të kabllit nën sqetull. Kjo ishte barrikada e tij, vallë duhet ta lëshonte atë, ta braktiste? Jo, në asnjë mënyrë! Për një çast, kur e pa se e kishte vështirë të ecte përpara bashkë me telin, e mbajti atë me dhëmbë. Ndjeu t'i ngjiteshin buzët në kabllin e akullit dhe pas pak pika gjaku nisën t'i rrjedhin prej tyre. I kish çarë ato. Po nuk bëri «oh», nuk kërkoi ndihmë. Me forcat e tij do ta mbante atë kabëll të mallëkuar, që po i shkaktonte aq dhembje. Uli kokën pak më poshtë, duke dashur me këtë lëvizje të lehtësonte sadopak peshën e rëndë të kabllit.

«Nuk duhet të dorëzohem, nuk duhet!» Si çekan i rrihnin në kokë këto fjalë.

Po shokët, ç'bëjnë, vallë? Bëri disa hapa përpara. Si nëpër mjegull i vinin fjalët «Ho-o-op! Ho-o-o-p!» dhe si pa vetëdije ecte përpara, i nxitur nga ato fjalë plot tingull, plot vendosmëri.

«Ecin shokët! Po dëgjoj ujin e përroit që rrjedh nën akull. Domethënë jemi afër fundit. Duhet të mbahem, se ndryshe u turpërova» i dha kurajo vetes. Nxori përsëri duart nga xhepat dhe sikur pati një farë lehtësimi.

— Ho-o-op! Ho-o-p! — bashkoi edhe ai zërin me korin e ngjirur të këtyre guximtarëve të Miliskajës.

— Arritëm, djema, arritëm tek pjesa tjetër e kabllit! thirri brigadieri.

Këto fjalë i erdhën të largëta Zeqirit. Në anën tjetër kishin zbritur 20 trima të tjerë. Edhe ata kishin kaluar nëpër dëborë por më me pak vështirësi, pa u lidhur, sepse vendi nuk kish qenë aq i thepisur. Midis atyre që takuan atje poshtë ishte edhe Fejziu, mjeshtri i talentuar i lidhjeve të kablllove. Nuk ishte një lidhje e lehtë. Kishte sekretet e veta ajo: duhej përdorur ngjitja me kallaj e tubit ngjites, duheshin bërë disa kthesa të kabllit, që lidhja të bëhej e fortë e pazgjidhshme, që t'i rezistonte çdo tufani dhe akulli. E kjo ngjitje duhej bërë në atë kohë të akullit, ku gishtat mezi lëviznin, kur era frynte me ashpërsi dhe egërsi. Por ata e mposhtën atë vështirësi. Pas një ore e gjysmë ngjitja qe bërë. Mjeshtri i talentuar kish bërë një punë të persosur dhe plot art. Ky ishte teli i parë që u ngjit. Iani duhej sjellë këtu poshtë edhe teli i dytë. Dhe ishte pikërisht ora 14.30. Trimat e Miliskajës e dinin se duhej të shpejtonin, se po të errej, beteja e tyre do

të dështonte. Prandaj nxitonin, prandaj duhej të bënin të pamundurën.

U sollën bukë para se të nisnin fazën e dytë të kësaj beteje: sallam, tërë të mirat si dhe konjak e verë për t'u ngrohur. Nofullat e ngrira mezi u lëviznin, ndërsa duart u dridheshin nga të ftohtit. Nuk i zotëronin dot.

Pas dhjetë minutash nisi të tërhiqej kabloja që kishin ngjitur. Beqiri, elektrikisti që kish ardhur nga Tirana, kish hipur në majë të shtyllës së hekurt dhe priste të bënte lidhjen atje lart. Dukej sikur era do ta rrëzonte për tokë Beqirin, por ai mbahej fort. Nuk duhej të dorëzohej. Ai e dinte detyrën e tij, sakrificën që duhej të bënte, derisa ky kabëll i rëndë dhe i akullt të vihej në vendin e duhur. Beqiri nisi punën për sigurimin e kabllit. Trimat e tjerë, që ndodheshin poshtë, nisën tërheqjen e kabllit të dytë. Ishin tashmë 40 vetë. Një punë e dytë, që kërkonte po aq vështirësi sa e para. Por ata e dinin se nuk mund të tërhiqeshin. Fjalën ia kishin dhënë Partisë dhe atë s'mund ta bënin dysh, edhe sikur t'u kërkonte jetën. Fierza kërkonte dritë dhe një ditë pa punë i thoshnin miliona lekë të humbura. Jo, s'duhej asnjë ditë më tepër të heshte Fierza e tyre!

Vetëm në orën 7 të mbrëmjes, pas 14 orë lufte me natyrën, me vështirësitë, ata bënë edhe lidhjen e telit të dytë. Dhe, u ngjitën lart, askush nuk u largua nga vendi. Prisnin me ankth. Vallë do të vinte drita?

— Alo, alo! Fushë-Arrëzi, Fushë-Arrëzi! u dëgjua një zë nëpërmjet radios. — Lëshoni korentin! Lëshoni korentin!

Kaluan disa çaste. Ishin tepër të vështira ato.

Fushë-Arrëzi s'po lëshonte akoma dritën. Por këto ishin vetëm disa çaste. Pas pak e tërë lugina e Fierzës u ndriçua. Dritat u shpërndanë kudo si yje të zjarra nëpër atë errësirë dhe ndriçuan sheshet, kantieret, ndërtesat, fytyrat e qeshura të njerëzve.

— Urra! Urra, — shpërthyen të thirrurat papritmas atje në Miliskajë.

Ishin urratë e fitores së njerëzve tanë të mrekullueshëm, të edukuar nga Partia e shoku Enver. Ishin brohoritjet e atyre njerëzve që me guxim të rrallë, me shpirt të sakrificës, me vendosmëri të pa-shoqe kishin mposhtur çdo vështirësi. Drita elektrike shkoi përsëri në Fierzën gjigante.

NDËRGJEGJE PROLETARE

Kantieri i hidrocentralit të Fierzës nuk ka qetësi. Edhe lumi Drin herë-herë egërsohet. Copa të akullta lëvizin me shpejtësi mbi sipërfaqen e lumit plak. Zhurma monotone e Drinit duket sikur përhapet në tërë luginën e Fierzës, rrethuar me kodra të larta, të thepisura e shkëmbore, mbuluar me dëborë. Pas pak u dëgjuan shpërthimet e minave atje, në galerinë e kërkimit, ku punonin minatorët e turnit të natës të brigadës së Hashimit, e cila mban emrin e Ismet Sali Bruçajt.

Minatorët numëruan me kujdes shpërthimet e forta që u shpërndanë me jehonë nëpër luginën e zbardhur nga dëborë dhe pastaj dolën nga vendet ku ishin fshehur.

— O burra, shokë! Të pastrojmë sa më parë galerinë nga materiali i rënë!

Vagoni i Ramizit dhe i Mehmetit u mbush me shpejtësi.

— Hajt, Ramiz, tash jepi, se s'pret puna!

Dy shokët u vunë në lëvizje. Dolën jashtë galerisë me vagonin plot e përplot. Ishte natë. Qielli sikur i paralajmëronte guximtarët e galerive se së shpejti do të niste përsëri dëborë.

Vagoni u zbraz me zhurmë në lumë.

— Nxitojmë! — tha Ramizi.

Dhe të dy iu ngjitën së përpjetës për t'u futur përsëri në galeri dhe për të hequr sa më parë materialin e rrëzuar nga minat. Bënë kështu disa rrujë. Papandehur, në kohën kur po bëheshin gati të rrokullisnin gurët në lumë, vagoni u përkul më shumë se zakonisht dhe, sa hap e mbyll sytë, u shpëtoi nga duart dhe u fundos në ujë.

— Kujdes! — jehoi zëri i fortë i Mehmetit.

Ata u tërhoqën me kohë, sepse duke e shtyrë vagonin ishin gati të rrëzoheshin edhe vetë atje në lumin e akullt.

Vagonistët panë njëri-tjetrin në sy.

— Bo-bo! — ia priti Ramizi.

Në fytyrat e tyre të rrahura nga era dhe të skuqura nga të ftohtit u pasqyrua dëshpërimi. Që të dy vështruan vendin ku ra vagoni. Poshtë shinave të hekurta lumi e kishte gërryer tokën dhe shinat nuk kishin mbajtur më, por ishin përkulur së bashku me peshën e vagonit të ngarkuar plot e përplot. Ishte në të zbardhur. Pas pak do të fillonte punën turni i ditës, kurse vagoni u qe zhytur në ujë.

— Hej, ç'po bëni, burra?

Vagonistët kthyen kokën menjëherë andej nga erdhi zëri.

Kishte ardhur brigadieri i tyre. Turni tjetër donte edhe një orë të fillonte punën.

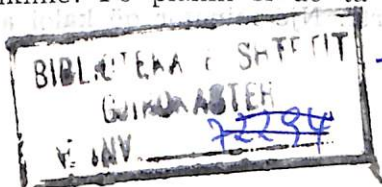
«S'ka gjumë ky!» i shkoi nëpër mend Ramizit.

— Na ka rënë vagoni në lumë, — tha si i zënë në faj Mehmeti.

— Ashtu, ë? Po si u iku nga duart?

— Ishte natë, lumi e ka gërryer tokën përpöshhtë shinave...

— Justifikime! Po planin si do ta realizojmë sipas jush?

Dy shokët heshtën.

— Bukur, besa — ia pat Hashimi! Në thellësi të zemrës ai e ndiente se vagonistët i vriste ndërgjegjja, bile i erdhi keq që u foli në atë mënyrë këtyre dy vagonistëve të dalluar të brigadës. Sakaq brigadier i u largua. Të dy vagonistët kishin qëndruar si të ngrirë në vend.

— Ta nxjerrim nga lumi! — tha i vendosur Mehmeti.

— Po si? — pyeti me dyshim shoku i tij.

— Do të gjejmë një kavo, pastaj do të futemi në Drin, ta lidhim atë tek vagoni dhe pastaj me buldozer ta tërheqim.

— Po a kemi si futemi në këtë të ftohtë bre burrë?

— Ah, ftohtë! Po vagoni? Po turni që do të mbetet pa punë sa të sjellim vagon tjetër? — ia priti Mehmeti.

Kjo mjaftoi për Ramizin. Ai nuk u përgjigj më, por ia dha vrapit në kërkim të kavos së çeliktë. Era frynte. Mehmeti padashur ngriti jakën e xhaketës së tij të mbushur me pambuk. Pastaj kjo iu duk fare e kotë. Ai tani do të fillonte të zhvishej për t'u hedhur në valët e Drinit. Ja edhe shoku i tij po vinte me vrap.

— E gjeta, për besë, kavon! — tha ai me gëzim.

— Zhvishemi!

— Njitash!

Dy vagonistët hoqën teshat e trupit dhe u bënë gati të hidheshin në Drin. Për një çast sikur ngurruan. Në trup ndien të ftohtin e akullit.

— Futemi! — ia pat Mehmeti.

Dhe që të dy u futën në ujë. U dëgjua një «oh!» e fortë. Një minator që kaloi andej pranë u

tmerrua. Ky ishte Latifi. Goja sikur iu muar, pastaj shpërtheu:

— Ehej, djema, ç'po bëni? U marrosët?

Dikush nxori kokën jashtë nga lumi. Por pastaj u zhyt me të shpejtë brenda. Latifi vrapoi të kërkonte brigadierin që t'i ndalonte këta kokëkrisur. Pas pak, bashkë me brigadierin erdhën edhe të tjerë minatorë.

Njëri nga vagonistët nxori kokën mbi sipërfaqen e ujit. Pas tij edhe tjetri. Ky i fundit shtërngoi kavon në dorë e u zhyt përsëri ta lidhte tek rrota. Por s'po dilte. Shokët u shqetësuan. Me të shpejtë dy të tjerë u zhveshën dhe u futën në ujë të shpëtonin shokun, që menduan se ishte në rrezik. Sapo u zhytën ata, vagonisti doli mbi ujë dhe bërtiti:

— E lidha kavon!

Ky ishte Ramizi.

— Dil jashtë!

Pas tij dolën edhe të tjerët. Ata që ishin jashtë hoqën gozhupet e tyre dhe ua hodhën shokëve të lagur.

Ndezën shpejt e shpejt një zjarr, ndërsa një minator solli një shishe konjak.

— Na, pini dhe shpejt largohuni që këtej!

— Jo, nuk largohemi pa e tërhequr vagonin!

— Shkoni, shkoni — u tha brigadieri. — Ju punën tuaj e bëtë, tani e kemi lehtë ta tërheqim me buldozer.

Ramizi dhe Mehmeti iu bindën brigadierit. Të tjerët u vunë në lëvizje të nxirrnin vagonin. Dy vagonistët diku larg kishin qëndruar. Nuk u ikej pa e parë vagonin të dilte nga lumi.

— Ja, e nxorën për besë! — ia pat njëri. Dhe u larguan të gëzuar.

DASHURIA PËR SHOKUN

I pashë nga afër ata burra të fortë, të paepur, që luftojnë me aq guxim me shkëmbinjtë e malet atje, buzë Drinit plak, që tashmë e ka humbur një herë e përgjithmonë qetësinë e tij shekullorë. Vite të tëra kanë këta që punojnë mes malesh e luginash të thepisura, që rrëzojnë shkëmbinj të ashpër, që gërryejnë tunele në bark të maleve. Dhe duken ata më të fuqishëm, më të patundur nga kjo natyrë e ashpër këtu në Fierzën — kantier, ku po ndërtohet vepra e madhe, e mrekullueshme e Partisë. Dashuria për këta njerëz të shtohet jo vetëm kur i sheh se si punojnë, se si hedhin betonin, se si mbajnë martelin, se si vendosin minat, se si hedhin në erë malin, por edhe kur qëndron me ta jashtë punës në rrugë, në mensë, në dhomat e tyre të gjera, plot ajër e dritë. Janë njerëz të thjeshtë, të urtë, gazmorë, që qeshin me gjithë shpirt nga ndonjë shaka e shokut, që kënaqen pa masë nga tingujt optimistë të sharkisë ose të çiftelisë së minatorit nga fshati Nimç, që gjallërohen nga vallet e shkathëta e dinamike të malësisë së tyre. Ata e duan shumë njëri-tjetrin dhe është kjo një dashuri e thjeshtë, pa bujë, e thellë dhe e fuqishme. Për shokun lënë ko-

kën. Kur ai është në rrezik shqetësohen dhe hidhen të parët për ta ndihmuar.

Tek po qëndronim në mensën e kantierit të tuneleve të ndërtesës së centralit, me disa minatorë gazmorë, një shok i veshur me një xhakëtë të trashë pambuku, më thotë:

— Puna i afron njerëzit, i bashkon dhe i lidh me një miqësi të ngushtë dhe të pazgjdhshme. Dua të tregoj për dy shokë të ngushtë. Janë këtu në hidrocentral që nga fillimi i punimeve. Duke punuar atje në luginë, befas njërit i rrëshqet këmba dhe si një gur i rëndë, ra drejt e në ujët e ftohtë të lumit Drin. Valët e përpinë. Ai nuk po dilte në sipërfaqe. Koha nuk priste. Shoku ishte në rrezik. Dhe ishte ditë e ftohtë shkurti me ngrica, që edhe i veshur trashë të ishje, të hynte të ftohtit deri në palcë. Po shoku i mirë nuk merr asgjë parasysh kur është fjala për jetën e shokut. Dhe u hodh me të shpejt, pa asnjë ngurrim, ashtu siç ish. Uji i akullt sikur ia mpiu gjymtyrët minatorit nga malësia, sikur ia shtrëngoi fort gjoksin, tamam sikur të ishte mbërthyer nga një darë e çeliktë. Ai e dinte se ky veprim ishte tepër i rrezikshëm, se mund ta pësonte edhe ai vetë, sepse Drini është i pamëshirshëm sidomos në këtë muaj të vitit. Lumi rridhte me tërsëllim e plot zhurmë. Kjo e pengonte minatorin të orientohej për të parë se ku gjendej shoku i zhytur në ujë. Dhe ja, ai pa një dorë mbi ujë, që lëvizti pa fuqi dhe u zhyt përsëri. Kjo e gëzoi, prandaj i çau ato valë me një forcë të çuditshme dhe, kur ishte fare pranë tij, bëri një sforcim. U zhyt nën ujë dhe e mbërtheu shokun që ta nxirrte. E pati shumë të vështirë. Ishte një duel i egër dhe i pabarabartë me Drinin e tërbuar. Të nxjerësh nga lumi

në breg një njeri që ka humbur ndjenjat është me të vërtetë e vështirë. Po çfarë nuk bën solidariteti punëtor! Minatori veteran gjeti në vetvete forca të mëdha dhe ja, pas disa minutash, ai, duke mbajtur shokun në krah, arriti deri në breg të lumit. Sapo doli, bërtiti me sa fuqi që kishte: «E-he-e-e-j! që ta dëgjonin shokët dhe t'i vinin në ndihmë. Me të dëgjuar thirrjen, shokët e tij vrapuan me një frymë. Panë dy njerëz të pafuqishëm, të shtrirë, të lagur mu aty buzë lumit zemërak. I morën në krah që të dy dhe i futën në një vend të ngrohtë. U kujdesën për ta me shumë dashuri dhe u qetësuan vetëm atëherë kur shoku që kishte rënë në lumë erdhi në vete. Sytë iu mbushën me lot gëzimi. Shoku i tyre kishte shpëtuar.

Një ndodhi e papritur

Tunelet e ndërtesës së centralit hapen duke kapërcyer shumë vështirësi. Herë pas here nga tavabet e tyre të larta bien copa gurësh, prandaj njerëzit punojnë atje me shumë kujdes, duke zbatuar me rigorozitet të gjitha rregullat e sigurimit teknik.

Atë ditë janari të ftohtë armatorët po siguronin vendin për t'u hapur front pune minatorëve. E ndër-sa po punonin, befas ndodhi një shembje. Gurë shkëmborë nisën të bien nga tavani.

— Kujdes, shokë! Largohuni! — u dëgjua një zë i shqetësuar nga tuneli.

Brigada që po punonte atje brenda u nda në dysh: një pjesë në njërën anë dhe tjetra në anën tjetër të shembjes. Pastaj, midis asaj qetësie të për-

kohshme që u vendos, u dëgjua një zë i mbytur:
«Ndihmë sho-o-ok-ë-ë!»

Pra dikush ishte në rrezik. Ndjenja e shqetësimit si një rrymë elektrike përshkoi minatorët.

— Këtej, këtej! — bërtiti Mustafai, një minator me trup të paktë por të lidhur e të shkathët. Dhe ndërsa tha këto fjalë vetë çau përpara.

Ai e dalloi menjëherë se nga vinte zëri. Pas tij vrapuan Muharremi, Maliqi, Neziri, inxhinier Xhemali, Myftari e shokë të tjerë. Vendi ku shkuan ata paraqiste akoma rrezik. Gurët, ndonëse më të vegjël, vazhdonin të binin nga tavani plot ujë i tunelit. Edhe ata mund të rrezikoheshin, të aksidentoheshin, por kjo s'u vajti aspak në mendje, sepse një shok i tyre ishte në rrezik dhe u kish bërë thirrje për ndihmë.

— Ja ku është, ja! — thirri plot gëzim një minator kur pa gjeometër Kujtimin që ishte futur në një kanal të ndërtuar enkas për raste të tilla rreziku.

Sipër kanalit kishte rënë një masiv shkëmbi që e pengonte të dilte prej andej gjeometrin. Kujtimi ndjeu nga afër shokët që kishin ardhur për ta shpëtuar dhe moi kurajo.

— Levat, levat e hekurit! — dëgjoi ai një zë.

Njëmbëdljetë shokë u grumbulluan atje. Po kjo punë ishte e vështirë dhe me shumë rreziqe. Prandaj kjo kërkonte që ata të ishin të vëmendshëm, të saktë në lëvizje, të shpejtë.

Tërë tunel i progresivit 115 priste në ankth.

— Ho-o-o-o! Ho-o-o-p! — dëgjoheshin zërat. Levat po e bëni punën. Shkëmbi lëvizi nga vendi.

— Edhe pak, edhe pak! Jepini, burra!

Dy gurë raë përsëri nga tavani. Njëri goditi

kasketën e një minatori, kurse tjetri nuk preku njeri. Më në fund shokun e nxorën. Guri i kishte shkak-tuar disa plagë.

Makina e urgjencës e çoi me të shpejtë Kujtimin në spital. Në ditët që pasuan, shokët e vizitorin herë pas here atë. Dhe doktor Lefteri habitej me këtë dashuri të singertë, të heshtur të minatorëve për shokun e tyre. Ata nuk iu ndanë spitalit derisa Kujtimi u kthye përsëri në gjirin e tyre.

* *
*

Për këto ngjarje më folën minatorët e Fierzës. Ç'njerëz të mrekullueshëm që janë ata! Duken të ashpër në pamjen e jashtme por po të qëndrosh me ta edhe pak kohë, do të zbulosh botën e tyre të brendshme të pasur, shpirtin e tyre të madh, çiltërinë dhe dashurinë e madhe që kanë për njëri-tjetrin, për njeriun e punës me të cilin ndajnë gëzimet e tyre, shqetësimet për veprën e madhe që ta mbarojnë para afatit të caktuar; që drita e Partisë të ndriçojë anekënd atdheut tonë të bukur socialist.

PUNËTORE TË THJESHTË ME NDËRGJEGJE TË LARTË

Udhëtonim nga Fierza për në Shkodër. Që nga kabina e makinës vështroja natyrën e bukur, male të mbuluara me dëborë, përrenj që derdheshin me zhurmë, stalaktite me maja të mprehta, ndonjë bari të moshuar që nxiste delet dhe qingjat njomcakë të shpejtonin. Dhe ja pas pak edhe disa shkollarë. Dëbora vazhdonte të binte. Shkollarët ishin të veshur trashë, si për klimën e ashpër dhe të ftohtë të këtyre anëve. Nxitonin për në shkollën e tyre të Poravës. Një mësues, bashkë me nja tre vocrrakë, ecte nëpër dëborë.

— Hej, shoku mësues, a doni me hipë? — foli shoferi me të cilin udhëtoja.

Mësuesi ktheu kokën menjëherë andej nga i vinte zëri dhe, duke i hedhur një vështrim mirësjellës shoferit, i hypi vocrrakët në karroceri. S'kishim bërë as njëqind metra kur makina u ndal përsëri. Dy fëmijë të vegjël, të veshur trashë me xhaketa pambuku dhe kokore që u mbulonte edhe veshët, kishin nxjerrë dorën përpara. Ata nuk vështronin as majtas e as djathtas. Dukeshin si dy statuja të vogla anës rrugës.

— I shikon? — m'u drejtua shoferi. — As një fjalë nuk të thonë, vetëm dorën nxjerrin përpara. Demek po deshe na merr, po s'deshe jo, — vazhdon shoferi.

Shoferi zbriti përsëri nga kabina dhe këmbët iu zhytën në dëborë.

— Hajdeni, kolopuçët e xhaxhit, hajdeni, — u tha dhe pastaj një nga një i hipi në karroceri.

Pas nja tri-katër kilometrash u ndalëm. Ja ku ishte shkolla e Poravës, atje poshtë. Tymi i zi që nxirrte oxhaku i madh i saj, binte në kontrast me atë çarçaf të bardhë që kishte mbuluar çatinë e shkollës së re të fshatit.

— Të falemnderës — u dëgjuan njëherësh disa zëra fëminore.

— Ju falë me shëndet — ia priti shoferi.

Tufa e fëmijëve u bashkua me grupin tjetër që po luante në oborrin e madh të shkollës. Kur ne po largoheshim, u dëgjua zilja e fillimit të orës së parë të mësimit.

— Kjo dita e sotme më kujton një rast që më tregoi disa ditë më parë një shofer, — theva hesh-tjen unë.

— Ashtu?

— Po, po, — vazhdova unë. — Ai ishte caktuar për tre muaj me radhë të ngarkonte dru që nga thellësitë e pyllit dhe t'i çonte në stabilimentin e sharrave. Rruga i binte pranë një shkolle. Nxënësit e sharrave. Rruga i binte pranë një shkolle. Çdo mën-gjes Toma i mblidhte si kokrra molle këta vocërrakë. Kjo natyrisht i hante ca kohë, se duhej të ndalte shpesh për të hipur vocërrakët në karrocë. Por një ditë e di ç'i ndodhi? Në asnjë vend nuk i pa vogëlushët. U mërzit, bile. Ku të jenë, vallë?

Ç'të ketë ndodhur? Ata shejtanë ishin marrë vesh njëri me tjetrin që të mos e lodhnin shoferin dhe të mos i harxhonin benzinën. Prandaj kishin vendosur të ngriheshin më herët e të grumbulloheshin të gjithë në një vend.

Shoferi u gëzua që i gjeti bashkë. Ishte mësuar me ta. Dhe kështu për tre muaj me radhë, që nga tetori e deri në dhjetor, ata e bënë rrugën bashkë. U miqësuan shumë me xha Tomën.

Ndërsa fliste, shoferi i drejtoi sytë anës rrugës, mbi një trung të madh ahu të copëtuar. Gjurmët e prerjes ishin ende të freskëta.

— Hej, çfarë trungu! — thashë unë.

— Ra parmbremë nga pesha e akullit nëpër degët e tij të thata, — tha shoferi. Shikoi rrënjët sa të trasha i ka. E kanë prerë natën.

S'i dhashë rëndësi kësaj përgjigjeje, por shoferi vijoi:

— Ishte ora 11 e natës kur u ndodhëm përpara kësaj peme shekullore të rrëzuar.

— Hej, thashë. Po e kalokemi natën në dëborë. Nuk kishte burrë që ta luante prej vendit atë. U strukëm në kabinë. Fillova të ndiej të ftohtin të më depërtojë nga këmbët. Kur befas dëgjoj zhurmën e motosekës të thyejë qetësinë e asaj nate të ftohtë me dëborë. Ç'kishte ndodhur? Një nga sharrëxhinjtë kishte vrapuar në shtëpinë e shokut të tij.

«— Merr motosekën dhe hajde me mua», — i kish thënë.

«— Ç'ka asht, he burra, në këtë natë të ftohtë?»

«— Asht zanë rruga, nesër kanë me udhëtue makinat dhe s'ka kush u liron rrugën» — ishte përgjigjë tjetri.

Dhe ishin nisur në terrin e natës ata të dy

përmes dëborës dhe erës për një detyrë që s'ishte aspak e tyre, që u përkiste të tjerëve, punëtorëve të mirëmbajtjes së rrugëve.

— Kur erdhën pranë nesh, nuk i vumë re. Dritat i kishim fikur. Edhe ata s'deshën të na prishin gjumin. Prandaj kishin nisur punën vetë.

— Dhe i latë vetë? — pyeta.

— Jo besa! Dolëm edhe ne kur dëgjuam zhurmën e motosekës. Më bëri përshtypje puna e tyre. Të heshtur, kokulur, por shumë punëtorë. Pas pak u ktheva përsëri në kabinë të ndez prozhektorët e makinës. Vendi u ndriçua për bukuri. Pas dy orësh gjithshka kishte mbaruar. Trungu shekullor ishte prerë dhe larguar nga rruga.

«— Hajt, natën e mirë! — na thanë».

«— Ju lumshin duart! — u thamë. «Ç'njerëz të mrekullueshëm! mendova me vete.

— Po emrin a ua mësove? — pyeta unë.

— Kush, ata të flisnin? Jo, or jo, ishin tepër punëtorë e fjalëpakë.

I ishim afruar fshatit Mëzi. Zhurma e motosekës dëgjohej përsëri diku larg.

— Ai duhet të jetë, — thashë. Dhe më erdhi shumë keq që s'kisha mundësi të zbrisja nga makina, t'i ngjitesha atij monopati dhe t'i shtërngoja dorën atij sharrëxhiu të heshtur, që për mua u bë shumë i dashur. Megjithatë mendova: Le të hyjë në këtë shkrim si njeri pa emër, sepse njerëz të tillë të mrekullueshëm ka kudo.

NJERËZ TË HEKURT

Brigadieri i ndërtimit, Llambi, bashkë me disa shokë të tij, po udhëtonin për në Fier. Ishte ora 11 e mbrëmjes. Shokët e Llambit po dremisnin, kurse vetë ai kishte hedhur vështrimin përpara, andej nga dritat e autobusit çanin errësirën e natës. Shpatullat dhe krahët i dhembnin: kishin betonuar atë ditë estakadat. Betoni i kishte lodhur. Në plan e kishin, që të shtronin asfalto-betonin për bazamentet, por makina, kushedi përse, nuk kishte ardhur. E kishin pritur deri vonë. Dhe tani shkonin të flinin. Mirëpo papandehur Llambi vuri re në një kthesë, përpara një kodre, një makinë.

«Mos është makina e Skënderit me asfalto-beton? — tha me vete Llambi. — Po sikur të jetë ajo?».

Makina po afrohej. Tani dallohej më mirë. Po, ishte ajo. Si mund të shkonte Llambi në shtëpi e të flinte? Asfalto-betoni mund të shkonte dëm po të mos punohej atë natë.

«Duhet ndalur autobusi! Duhet ndalur sa nuk është vonë!» vendosi ai, që donte të kishte ndërgjegjen të qetë.

— O shofer, pa ndale, të lutem, autobusin!

— Pse, ç'ka ndodhur?

— Asgjë, vëllezër, por duhet të zbresin nja pesë a gjashtë shokë.

Llambi me shokë zbritën nga autobusi dhe hipën në makinën e asfalto-betonit.

Kur mbërritën në Ballsh njëri nga shokët i tha brigadierit:

— O Llambi, t'i thërrasim edhe shokët e tjerë të brigadës?

Brigada e tyre përbëhej nga 18 vetë. Midis tyre kish edhe mjaft të rinj. Llambit, që i erdhi keq t'i zgjonte ata, megjithëse e dinte se të nesërmen do ta qortonin, tha shkurt:

— Le të flenë! Mjaft jemi ne.

— Deri në orën tre të mëngjesit ata shtruan asfalto-betonin.

Të nesërmen ata filluan punën përsëri bashkë me të tjerët.

— Po këtë kush e shtroi? — pyeti njëri nga të rinjtë e brigadës.

Brigadieri nuk foli, e as shokët e tij. Të tjerët panë njëri-tjetrin në sy.

Punën e 15 ditëve në 36 orë

Koleci bisedoi me Rushitin, kryetarin e komitetit profesional të montatorëve. U ishte vënë detyra të montonin sa më parë kolona me lartësi më se 35 metra dhe me gjerësi afro 3 metra.

— Hë, si thua? E ngremë në 36 orë? — i ishte drejtuar brigadierit Rushiti.

— Unë them se po. Por duhet të bisedojmë edhe me montatorët e tjerë të brigadës.

— Dakord jam, — iu përgjigj Rushiti me entuziazëm.

Të dy ata mblodhën shokët e brigadës. Kishte edhe djem të rinj që akoma nuk kishin vënë bris-kun në faqe, si Fiqiriu, Sabiu, Petriti e shumë të tjerë, por që ecnin nën shembullin e më të mirëve, nën shembullin e komunistëve.

— E ngremë! — kishin thënë shokët e brigadës.

Pati disa jashtë brigadës që shprehën një farë mosbesimi, por shokët e brigadës, ia nisën punës. Ishte një ditë e nxehtë, dielli të përvëlonte. 24 vetë nga montatorët duhej të punonin brenda kolonës metalike për të mbërthyer pajisjet e ndryshme të saj. Por atje temperatura ishte edhe më e lartë për shkak të nxehjes së pllakave metalike.

Koleci e Rushiti jepnin shembullin personal. Askush nuk fliste. Gjithsecili bënte punën e tij, punonin me nerva të tendosura.

Çlodheshin me radhë. Erdhi nata edhe pastaj përsëri dita. Bashkë me montatorët punuan edhe kryeinxhinier Llambi dhe shefi i sektorit, Ymeri, si dhe shokët kinezë. 36 orë pa ndërprerje. Në fund e ngritën atë kolonë të madhe me anën e vinçit. Vetëm atëherë Koleci mori frymë lirisht.

Pas disa ditësh ata bënë edhe një mbrëmje argëtimi. Montatorët dinë jo vetëm të punojnë mirë, por edhe të këndojnë e të kërcëjnë bukur.

Shkëndija në mesnatë

Saldatorja komuniste, Fatmira, ishte zemëruar kur i kishin thënë se shoqet e saj mund të punonin vetëm në turnin e parë.

— Nuk është saldimi natën për ju gratë e vajzat. Ç'keni ju, punën tuaj e bëjmë ne burrat!

Ky ishte një qëndrim mospërfillës ndaj vajzave saldatore. Ç'ishin ato fjalë se s'ishte saldimi natën për to? Ky koncept duhej thyer një herë e përgjithmonë. Të këtij mendimi ishin edhe shokët e Partisë.

— Filloni të punoni edhe në turnin e dytë. Do të keni vështirësi, por do t'ju përkrahim, — u kishte thënë Hasani, sekretari i organizatës bazë të Partisë të montatorëve.

Montatoret dhe saldatoret e reja e kishin pritur këtë me kënaqësi. Atyre u qe besuar të saldonin një rezervuar.

— Hej, kujdes, mos rrëzoheni nga skelat! — i ngacmonte ndonjëri.

Netët e para puna nuk u eci aq mirë. Nga 36 metra që ishte plani për të salduar nuk bënë veçse 20.

Ah, moj Mira, ç'po bëjmë kështu, do të turpërohem, — i tha zëvendësbrigadieses Shpresa.

— Prit, mos u ngut, normën do ta bëjmë.

Kishin vështirësi sidomos në saldimin vertikal. Këtë e vunë re mjeshtrat saldatore. Brigadieri, Demja, dhe specialisti i kategorisë së pestë, Fotoja, u vajtën pranë për t'i ndihmuar. Vajzat e reja i dëgjuan me vëmendje spjegimet e tyre si i mbanin ata pincat, sa lirshëm e pa kontraktim saldonin edhe natën etj.

— Puna është të mos nguteni e të mos dekurajoheni, — u tha brigadieri.

Një ditë Shpresës i kishte vajtur në punë për ta parë babai i saj, Hyseni, që punon si pompist në sektorin e naftës.

— Mirë, punon mirë — i kishin thënë — ia ka marrë dorën edhe saldimit natën. Njëllorj si ne bu-rrat. Është iniciatore për gjithshka.

Hysenit i kishte ardhur mirë nga kjo. Për herë të parë ndofta mendoj se profesioni që kishte zgjedhur e bija ishte aq i bukur, aq fisnik e tërheqës.

Kështu i pashë ata ndërtonjës dhe montatorë. I pashë tek ngriheshin atëherë kur dielli i korrikut sapo lëshonte rrezet e tij të arta mbi kodrat e Usojës e të Panahorit e t'ia nisnin punës mbi konstruksione metalike, mbi kulla e kolona. I pashë këta ndërtonjës montatorë tek punonin e pastaj tek linin punën të qeshur e të gëzuar, plot optimizëm.

MINATORËT E HESHTUR TË QYRSAQIT

Aqifi u hodhi një shikim plot respekt e dashuri shokëve të brigadës së tij. Sapo ishin kthyer nga turni. Ja tek qëndrojnë pranë krevatit të Hysniut dhe kërkojnë me këmbëngulje që ai t'ia marrë një kënge të vjetër kuksiane. Sa orë kishin punuar dhe luftuar atje në zemër të shkëmbinjve të Qyrsaqit? Sa metra tunel kishin përparuar? Shumë, e megjithatë as që duan t'ia dinë për lodhjen. Nga fytyrat e tyre të qeta nuk mund të dalloje aspak gjurmët e një dite të vrullshme dhe të vështirë.

«Ç'njerëz!» mendoi ai.

— Hajt, Hysni, mos e zgjat tash. A po ia thua një kënge? — iu lut një shok i tij.

— Po ti, Maliq, a je gati me e shoqnue? — iu drejtua atij Fetahu.

— Unë e kam lehtë, për besë. Qe ku e nxora fyellin. Po Hysniu a është gati?

Hysniu, këngëtari i talentuar i brigadës së minatorëve po buzëqeshte.

— Po në qoftë se nuk këndo, doni të ma lini mua fajin, a? — qeshi ai.

— Kush tha, he burrë? Po ti po nuk qe në formë, siç bëjnë disa herë artistët, nuk po të lutem më. Nuk dua të na këndosh pa zemër.

Për një çast ata panë njëri-tjetrin dhe nuk folën. Hysniu i bëri shenjë me kokë Maliqit dhe ky ia nisi një melodie të hershme popullore.

Tingujt e saj u shpërndanë nëpër kapanon. Ato ishin magjepsës e të bënin për vete. Me ta u bashkuan dhe tingujt depërtonjës të këngës së Hysniut. Fytyrat e minatorëve, që nuk po flinin, u çelën akoma më shumë. Ata i rrëmbeu melodia e këngës së lashtë. Kënga e Hysniut dhe melodia e fyellit të Maliqit harmonizoheshin aq mirë.

— He, të lumtë goja, or Hysni!

— Na e kënaqe zemrën!

Kështu e shprehën entuziazmin dhe kënaqësinë e tyre minatorët. Ata nuk duartrokitën, veçse i panë me plot dashuri shokët e tyre minatorë.

— Tash do t'ju këndoju një tjetër, — foli mendueshëm Hysniu.

Kaq deshi Hysniu. Tash atë nuk e mban dot njeri — foli i gëzuar Bajrami. — Jepja, he, ta lumsha! Dhe jehona e këngëve të tyre vazhdoi deri vonë. Pastaj minatorët ranë të flenë. Ndërsa ata i zuri gjumi, Aqifi, brigadieri i tyre, ende ishte zgjuar. Ai sillte ndër mend punën që kishin bërë. 9 muaj kishin kaluar që kur nisën gërmimet në tunelet e Qyrsaqit. 1500 metra linear shkëmb kishin gërmuar në turne gjatë kësaj kohe dhe çdo muaj nxirrnin nga tunelet më tepër se 10 mijë metra kub shkëmb nga 4500 metra kub që ishte plani i tyre. Për 12 muaj rresht ata nuk e kishin lëshuar nga duart flamurin tranzitor të kantierit.

Në kapanone ishte qetësi e plotë. Natën e thellë e thyente zhurma e sondave, që shponte shkëmbinjtë në thellësi dhe shiu i rrëmbyeshëm, i bezdisshëm që kishte filluar prej shumë orësh.

Fytyra e Aqifit u ndriçua nga drita e fortë e vetëtimës.

Bubullima e fortë që u dëgjua pas pak, mbuloi të gjitha zhurmat e tjera të kantierit të Qyrsaqit.

Befas dera e kapanonit u hap me vrull. Aqifi kujtoi se shkaktare për këtë ishte era, por jo, ishte gabuar. Ishte inxhinier Ismaili dhe Zisoja, përgjegjësi i kantierit.

— O Aqif, O Aqif? — thirri Ismaili.

— Urdhëro, shoku Ismail!

— Zgjuar qenke? — pyeti Ismaili.

— Po, zgjuar jam, pse ç'ka ka ndodh?

— Punën nuk e kemi aspak mirë, o Aqif. Nga kodra po rrëshqasin vazhdimisht gurë. Ka rrezik të priset kapanoni dhe të dëmtohen kompresorët që janë vendosur atje.

— Vërtet? — u shqetësua Aqifi.

— Po, Aqif! Prandaj erdhëm, të të lutemi që të ngresh brigadën e të punojmë jashtë për të hequr gurët dhe baltën.

Aqifi e çmoi menjëherë situatën. Vetëm një ditë po të mos punonin kompresorët kishin humbje të madhe. Sepse nuk mund të çahej asnjë copë shkëmb pa ajrin e komprimuar.

Aqifi e hodhi tutje batanijen dhe u drejtua nga shokët.

— Çohuni, djema! Zgjohuni, Shyqyri, Fetah! Hajt, të gjithë lëvizni nga vendi! Bajram, Enver, më shpejt!

Një nga një, sikur të ishin në gjendje alarmi, u ngritën minatorët nën kushtrimin më të parë. Ishin 30 vetë. 30 malësorë nga Kukësi. Ata çanë errësirën dhe u drejtuan nga ndërtesa e kompre-

sorëve për të mbrojtur pasurinë e popullit, për të luftuar me natyrën e egërsuar.

Shumë gurë dhe baltë kishte sjellë shiu nga kodrat e larta. Minatorët u zhytën nëpër baltë, vendosën trupat e tyre nën atë rrebesh shiu dhe nisën luftën.

— Kujdes, ruhuni nga gurët! — tha brigadieri.
— More, ti atje, s'po çan kokën fare për gurët!

Dritat e forta pranë ndërtesës së kaponit ndriçonin këtë tablo të mrekullueshme dhe heroike pune, këtë betejë të vërtetë me natyrën dhe egërsinë e saj. Por njerëzit ishin më të fortë. Asgjë nuk lëkundte vendosmërinë, vullnetin dhe guximin e tyre.

Orët kalonin. Përpjekja vazhdonte. Ndaj të gdhirë shiu ishte pakësuar. Edhe vërsimi gjithashtu. Agimi i bardhë i ditës së re u dha dritë fytyrave të guximtarëve. Ato ishin serioze, të lodhura, por të gëzuara. Kishin fituar një betejë të ashpër.

Pranë Aqifit kaloi Hysniu. Ai çalonte nga këmba e djathtë. Brigadieri e pa me habi.

— Po ti, ç'ke në këmbë?

— Jam plague pak. Më ra një gur.

— E pse nuk the gjë? Pse heshte?

— S'kisha kohë të mendoj për këmbën. Ishin në rrezik kompresorët.

— Dhe gjithë ato orë ashtu ke punuar? — u nxe Aqifi. — Ta kisha ditë do të të kisha nisur menjëherë në kapon.

— E unë bash për atë punë heshta.

— E tash shko në infirmieri. Më duket se të paska rrjedhë shumë gjak.

Hysniu u largua duke çaluar. Pranë minatorëve të tjerë u afrua inxhinier Ismaili.

— Ju falënderoj me gjithë zemër, o shokë.

— Pse na falënderoni, inxhinier? Ne bëmë punën tonë, — u përgjigj në emër të shokëve Aqifi.

Ismaili nuk pati ç'të thoshte më dhe, si u mendua pak, shtoi:

— Tani gjumë të rehatshëm!

— Jo, për besë, pa e ba tetorëshin në tunel nuk fusim këmbë në kaponon! — foli me vendosmëri Xhemali. — Si thoni, ju shokë?

— Xhemali ka të drejtë. Në tunel, shokë! — thanë të tjerët.

Fytyra e Ismailit mori një pamje serioze, në grykë iu mbështuall një lëmsh. Ai u prek thellë nga kjo shfaqje tjetër e ndërgjegjes së lartë të minatorëve.

Nuk kaloi shumë dhe brigada u mbledh përsëri në vendin e punës së tyre të përditshme. Si çdo ditë, edhe sot brigada bëri apelin.

— Ismet Sali Bruçaj! — lexoi Aqifi emrin e anëtarit të brigadës së tyre.

— Ismeti ka rënë në krye të detyrës, — u përgjigj në vend të mësuesit hero Mustafai.

Të tridhjetë burrat kuksianë u përgjigjën në apel. Kjo ceremoni, që organizonin çdo ditë, nuk ishte aspak e kotë. Akti heroik i mësuesit Ismet Sali Bruçaj ishte bërë për ta një burim i pashtershëm frymëzimi. Çdo ditë ata plotësojnë normën e mësuesit hero, që tanimë konsiderohet anëtar i brigadës së tyre. Dhe e nisën punën në tunel.

Kur po dilnin nga tuneli, edhe Aqifi mbante në duar martelin. Ndonëse është zgjedhur brigadier, asnjëherë nuk e lëshon nga dora armën e punës. Ai punon njëlloj si të tjerët, në tunel, në thyerjen e shkëmbinjve, në transportim dhe kudo. Ai bile ka

marrë zotim të bëjë 500 norma pune në vit. Me këtë dhe ka fituar simpatinë e të gjithëve në Qyrsaq, atje ku ndërtohet hidrocentrali «Mao Ce Dun».

Mbi Qyrsaq ra mbrëmja. Një mbrëmje e bukur, pa re. Ishte pragu i festës së 1 Majit.

— A s'po na e merr një këngë, o Hysni? — foli Aqifi. — Apo s'mundesh, se të dhemb këmba?

— Jo, këmbën e kam më mirë, bile tash do të këndoj edhe më me qejf. Unë nuk mundem me ia prishë kurrë brigadierit.

Dhe përsëri u dëgjua kënga e Hysniut dhe melodia e Maliqit. Fyell dhe çifteli. Këta njerëz të mrekullueshëm suallën në kantier jo vetëm shpirtin e punës e të sakrificës, por edhe këngët, vallet e meloditë e tyre të bukura.

HERONJTË E FRONTIT TË ZJARRTË

Ata njerëz të thjeshtë me fytyra të broncta, të kalitur në netët e ftohta gjatë ndërtimit të kombinatit metalurgjik dhe në ditët e vrullshme të betonimit, ishin mbledhur në një sallë të madhe dhe dëgjonin tek fliste sekretari i organizatës të Partisë të uzinës së koksit, Mustafai.

Mbledhja ishte e jashtëzakonshme. Në të merrnin pjesë komunistë dhe punonjës pa parti, punëtorë teknikë, inxhinierë. Kishin ardhur të merrnin udhëzime për një betejë të fortë, një betejë të zjarrtë, që kërkonte vendosmëri të pashoqe, trimëri dhe heroizëm. Ata duhej të shembnin furrat e përkohshme të uzinës së koksit. Atje temperatura ishte tepër e lartë — 1000 gradë celsius. Heqja e çdo tulle kërkonte kujdes të madh, shpejtësi, durim. Do të visheshin me mjete speciale, por, megjithëkëtë duhej punuar me sakrificë, në kushte shumë të vështira pranë portave të zjarra.

— Ne e dimë se të gjithë ju keni dalë vullnetarë për t'u ndeshur me vështirësi të mëdha. Ka midis jush që na janë lutur të marrin pjesë në këtë betejë — nisi të flasë zëvendëssekretari i organizatës bazë të Partisë, Përparimi, një djalosh i ri, trupëdhur e muskuloz, me fytyrë të nxirë nga dielli dhe

të rrahur nga era, dhe, padashur, hodhi shikimin në sallë, për të shquar Mehmetin, që ndonëse shëndetlig, kishte dalë vullnetar që të punonte për të she mbur dhe pastruar furrat e përkohshme të baterisë së koksit; ai pa Vladimirin, edhe ky komunist, i cili kur kishte marrë vesh se nuk ishte në listën e njerëzve të «betejës së zjarrtë», ishte lutur që të mos e ndanim nga shokët e tjerë. — Për vështirësitë duhet të flasim qysh tani — vijoi Përparimi, — duhet t'i njohim mirë ato, të masim forcat dhe mundësitë tona, se ashtu do t'i përballojmë. Së pari duhet të dini se do të punoni në temperaturë shumë të lartë, gati të padurueshme. Pastaj do të keni lodhje fizike shumë të madhe; në këmbët tuaja do të kalojnë tubacionet e gazoilut të furrave dhe mjafton të ndodhë një çarje, sado e vogël, për shkak të përplasjes së tullave të skuqura, që të shpërthejë flaka. Por këtë, natyrisht, nuk do ta lejojmë, apo jo, shokë?

— Në asnjë mënyrë, — u dëgjuan zëra nga salla.

— Nga ana tjetër kujdes me tullat e skuqura që do të hiqen! Ato mund t'ju rrezikojnë dhe të shkaktojnë djegie — nisi përsëri të fliste Përparimi. — Por kryesorja që kërkohet nga ne është shpejtësia e manovrimit. Ç'dua të them me këtë? Një furrë e përkohshme duhet të prishet brenda 30 minutave dhe ne kemi 58 të tilla. Po kaloi kjo kohë, atëherë tërë puna na shkon kot, temperatura e mureve të përhershme të baterisë së koksit, do të bjerë, dhe atëherë betejën e kemi të humbur, sepse nuk do të mund të prodhojmë dot koxsin.

— Koxsin do ta prodhojmë, se s'bën! — tha një komunist nga salla.

Përparimi e njihte atë. Ishte Guri, brigadieri i

rimontit të nxehtë të baterive të koksit dhe kryetar i komitetit profesional të uzinës së koksit, Zëra të tjerë miratimi e shoqëruan Gurin. Tërë këta njerëz, atë 140 punëtorë të dalluar, komunistë dhe pa parti, do të luftonin për 36 orë, afati maksimal, për të shembur furrat e zjarrta të përkohshme për të vënë portën e hekurt në secilën furrë, për të bërë që koksi ynë, koksi shqiptar, ky ushqim i domosdoshëm i furrnaltës dhe i furrave të tjera të shkrirjes, të prodhohej nga njerëzit tanë të mrekullueshëm, të edukuar dhe të kalitur nga Partia e shoku Enver.

Do të punonin në skuadra prej gjashtë vetash, me afat vetëm prej pesë minutash, duke zëvendësuar skuadra skuadrën gjatë një turni për tetë orë rresht. Secili punëtor do t'i afrohej temperaturës 1000 gradë 32 herë, do të punonte pranë asaj nxehtësie të pazakontë.

Beteja e zjarrtë nisi natën e së shtunës. Ishte ora 23.00. Nderi i takoi brigadës së Albertit, që punon në uzinën e çelikut. Frynte erë e ftohtë jashtë. Gumëzhinin nxehtësi me gazoil të furrave. Shokët e brigadierit, Albertit, ishin veshur me rroba të bardha zjarrdruuese. Ngjanin si njerëz të jashtëzakonshëm me ato rroba të trasha, me ato këpucë speciale me gomë poshtë, me dorëza, syza të errëta dhe kapele mbrojtëse.

Iu afruan furrës së parë. Alberti ndjeu menjëherë nxehtësinë përvëluese që dilte nga furra. Pranë kishte edhe pesë shokë të tjerë.

— Fillojmë, Besnik? — iu drejtua ai shokut të tij.

— Po, brigadier! — u përgjigj ai pas disa çastesh.

Bulëza djerse mbushën fytyrat e tyre.

— Jepini, djema! — tha brigadieri — dhe ndjeu sa vështirë e kishin.

Nisën goditjet me leva. Duhej të shkëpusnin një-rën tullë nga tjetra dhe pastaj ta tërhiqnin me pirunj, capinj, ose gërryesa. Ishin pajisur me rreth 24 lloj veglash. Këtë lloj pune e bënë për herë të parë.

— Mirë, Besnik, tërhiqe tani tullën!

Pranë këmbëve të tyre ndodheshin disa copa tulla refraktare të skuqura nga nxehtësia, që bënë kontrast në atë sfond të errët.

— Kujdes, shokë! Do t'i hedhim poshtë! — tha njëri prej tyre.

Dhe hodhën poshtë disa tulla të tilla të zjarra, që lëshonin xixa verbuese. Një copë dërrasë që u ndodh diku në një qoshe, sapo ra në kontakt me tullën, mori flakë.

— Mjaft, Albert, mjaft, kaluan pesë minuta!

Por askush s'lëvizi nga vendi. Urdhri u përsërit për së dyti dhe gjashtëshja e parë u bind të linte frontin e punës për t'u zëvendësuar nga të tjerët.

U duk brigada e Gurit. Pjesëtarët e saj e nisën punën me «Urra!» Pikërisht si në sulm, si në betejë. Ja ku ishte edhe Perikliu midis tyre. E sa i kishte folë brigadieri Perikliut që të mos vinte, sepse ai ishte i sëmurë me ulçer në stomak!

— Kot e ke, — i kishte thënë ai. — Nuk ndahem nga shokët. Të bëhet ç'të bëhet! Vështirësitë duhet t'i ndajmë së bashku.

Dhe Perikliu, si komunist që ish, nuk iu nda brigadierit. Ishin 12 vetë, pra gjashtë vetë më pak se të tjerët, por që duhej të realizonin prishjen e furrës brenda kohës së caktuar. Por ata ishin të fortë dhe të vendosur. Midis tyre ishin Lutfiu, Sadiku etj.

Punëtorët punonin me gjallëri me lëvizje të sigurta, të studjuara, të shpejta, me durim, gjakftohësi dhe vendosmëri. Ja të tillë njerëz të mrekullueshëm ka edukuar Partia. E ata janë fjalëpakë, nuk u pëlqen aspak të lavdërohen për heroizmin dhe guximin e tyre.

Askush nuk fjetei atë natë. Pas turnit të parë të natës erdhën forcat e freskëta të brigadës së kovaçhanes së uzinës mekanike të drejtuar nga Shaqiri. Forca të freskëta, tamam si në luftë, kur duhet dhënë goditja vendimtare për të fituar.

Kështu kaluan orët njëra pas tjetrës. Njëri turn u zëvendësua nga tjetri. Dhe erdhi përsëri mbrëmja. Shumë furra ishin shembur dhe në hyrjet e tyre ishin vendosur porta hekuri. 29 prej tyre ishin gadi. Në to mund të hidhej pluhuri i qymyrgurit për t'u bërë koks. Një mekanizëm i madh lëvizi në tërë platformën e gjerë dhe të gjatë dhe në secilën grykë, në intervale të ndryshme kohe, lëshohej sasia e duhur e pluhurit të qymyrgurit. Nisi kështu pra ai proces aq i pritur i koksifikimit. Në anën tjetër të baterisë vazhdonte shembja e furrave të tjera. Ishin çaste tepër emocionante për të gjithë. Si do të zhvillohej, vallë, ky proces? Kur do të dilte koksi nga portat e hekurta të furrave?

Projektorët ndrisnin sheshin e madh para uzinës. Koha erdhi. Mekanizma speciale shtynjë koksin jashtë, copat e zjarra të të cilit bien pa rregull mbi makinën e shuarjes. Pastaj makina me koksin e zjarrtë lëviz nëpër shina deri tek kulla e ftohjes, ku uji që bie në formë dushi e ftoh koksin.

Në ato çaste shpërthyen duartrokitjet, thirrjet spontane. Njerëzit nisën të përqafohen, sytë u mbushën me lot gëzimi. Pastaj midis asaj turme jehoi

fuqishëm parulla «Parti, Enver, jemi gadi kurdoherë!».

Njerëzit tanë të mrekullueshëm kishin fituar edhe një betejë tjetër. Ata prodhuan koksin e parë në vendin tonë, lëndën që i jep frymëmarrjen e fuqishme metalurgjikut gjigant.

TË VENDOSUR TË THYEJNË ÇDO BLOKADË

Ai i zbriti më me shpejësi ato shkallë, sikur të mos e pengonte fare ajo këmbë, që herë pas here i dhimhte. Kur e kishin pyetur nëse mund ta bënte modelin e bllokut të cilindrave, ai, pa hezituat, ishte përgjigjur: «Po, mund të bëhet».

Dhe tani mendonte për këtë përgjigje që kishte dhënë. Mos vallë ishte nxituar? Ai e dinte se prapa fjalës «po» fshiheshin shumë vështirësi, shumë të panjohura dhe të papritura, net pa gjumë, shqetësime të vazhdueshme, por e dinte edhe më mirë se të thuash «jo» do të thotë të ngresh duart lart para bllokadës imperialisto-revizioniste. Atëkohë sapo kishte marrë fletën për në shtëpinë e pushimit në Pogradec. Dësh ta dorëzonte atë, por kur e morën vesh i thanë:

— Shko pusho, pastaj eja. Këmba jote ka nevojë për pushim.

U nis, por mendjen e kish tek ajo detyrë e rëndësishme. Herë-herë veçohej nga të tjerët. Dukej i menduar, shoku i tij i dhomës i kishte thënë:

— More, të shoh shumë të shqetësuar. Çfarë ke?

— S'më rrihet fare këtu. Partia më ka ngarkuar një detyrë të rëndësishme dhe unë vij e pushoj! Hajde, mendje, hajde!

Dhe e la pushimin përgjysmë. Në shtëpi nuk u çuditën kur e panë të kthehet pa e mbaruar lejen. E njihnin natyrën e tij.

— Tani, grua, zëre se nuk më ke në shtëpi për disa muaj.

— Mirë, mirë, mos kij merak. Vetëm ti puno i getë, — i kish thënë e shoqja.

Duheshin bërë skicat më parë. Në uzinën «Enver» u takua me Abdullain dhe Gëzimin. Së bashku do të bënin skicat për bllokun e ardhshëm të cilindrave. Deri vonë bisedonin, diskutonin. Orët fluturonin shumë shpejt, aq sa as që i ndienin si ikin ashtu. Punonin deri vonë. Në skicat duhej zbërthyer çdo detal, duhej parashikuar çdo gjë në hollësitë më të vogla. Modeli nuk ishte gjë e thjeshtë. Furnizuesve të huaj u ish kërkuar me valutë ky model, por ata kishin refuzuar, sepse kështu forconin më shumë bllokadën ndaj vendit tonë. Krijonin vështirësi të reja. Dhe këtë e dinin fare mirë Saliu, Abdullai, Gëzimi. Ndaj natën e bënin ditë. Ata punonin me besim në forcat e tyre. Tek dokumentet e Partisë dhe fjalimet e shokut Enver gjenin burimin e frymëzimit, të guximit dhe të vendosmërisë për të çarë përpara.

Skicat u bënë gadi. Saliu e shokët e tij duhej t'i kthenin në pjesëza prej druri, që të marra së bashku do të krijonin modelin prej druri të bllokut të cilindrit. Por më parë duhej përcaktuar teknologjia e formimit dhe e prodhimit të modelit. Kjo kërkonte net të tjera pa gjumë.

Në repartin e modelëve u ndez biseda:

— Ne e dimë se do të keni vështirësi! Por ndërtimi i modelit do të jetë një sukses i madh për ne dhe një grusht i fortë për revizionistët.

Saliu i vështronte me dashuri ato fytyra të ndezura, të vendosura të punëtorëve. Ishte i sigurt se me këta punëtorë të rinj do të kalonte çdo vështirësi.

U krijua grupi i punës. Një i ri 22-vjeçar iu afrua Saliut.

— Po mua, mjeshtër, nuk do të më fusësh në këtë grup?

Saliu e vështroi me simpati atë djalosh.

— Përse kërkon të futesh në këtë grup? — e pyeti Saliu.

— Aspak për lavdi. Dua që me grushtet tuaja të bashkoj edhe unë timin për të thyer bllokadën e egër imperialisto-revizioniste.

Saliu e harroi fare dhembjen e këmbës. S'kish kohë të mendonte për të. Si mjeshtër që ish, nisi të punojë edhe vetë. Në shtëpi nuk e zinte vendi. Sa herë kish qëlluar të çohet pas mesit të natës dhe të sullej drejt e në uzinën «Traktori». Modeli i ri ishte shkaku i shqetësimeve të tij, i lodhjeve, por edhe djemtë e rinj nisën të ndjekin shembullin e mjeshtërit. Shumë i vendosur në punë tregohej Edmondi. Orë të tëra nuk luante fare nga vendi. Vetëm duart i lëviznin dhe sytë i ndrisnin nga një gëzim i brendshëm. Ishin 42 copë forma, që duheshin punuar në dru, që duheshin skalitur me daltë.

Kishin kaluar disa muaj. Kaloi vjeshta e artë dhe erdhi dhjetori i ftohtë, me shi e me ngrica. Punë e lodhje, gëzim e shqetësim.

Dhe ja, më në fund çasti përfundimtar! Punëtorët revolucionarë e përgatitën modelin shumë të koklavitur dy muaj para zotimit që kishin marrë. Tani mjeshtër të tjerë të talentuar do të merreshin me përgatitjen e formave, me derdhjen.

Inxhinieri teknolog Theodhori, dhe teknologu Thimi ishin përgatitur prej kohësh për këtë derdhje. Ata e dinin se puna që do të bënin ishte shumë e vështirë. Blloku i cilindrit ishte me përmasa të mëdha, me formë gjeometrike të komplikuar, muratura e bllokut ishte e kufizuar me një seksion mesatar 6-7 milimetra, gjë që vështirësonte mbushjen e tij. Nga ana tjetër duhej të përcaktohej me saktësi receptura e përzierjes formuese, raportet e elementeve përbërëse të saj si për zemrën ashtu edhe për format. Kërkohej pra një punë e saktë shkencore. Nga ana tjetër duhej të përcaktohej përbërja e përshtatshme e gizës, të formulohej ngarkesa metalike: sa gizë verxhine, sa rikupero, sa çelik. Duhej të përcaktohej temperatura e shkrirjes së gizës, koha e derdhjes së saj në forma etj. Kjo ishte një punë tjetër, që kërkonte eksperiencë dhe shqetësim.

Zografi, një punëtor duarartë, me ndërgjegje të lartë, tani kish punën më me përgjegjësi: do të përgatiste format për derdhje. Si gjithnjë i qetë, i matur, i kujdesshëm, ai i bëri njërën pas tjetrës 42 forma për të 42 pjesët e bllokut të cilindrit.

Dhe erdhi çasti i fundit. Në repartin e fonderisë kish shumë njerëz. Midis tyre edhe kureshtarë nga repartet e tjera. Shqetësim dhe emocion kishin të gjithë. Aty ishte edhe Saliu. E ku do të futeshin tërë ato forma njëra pas tjetrës! Ishin futur 41 forma. E 42-ta kish mbetur akoma jashtë.

«Po kjo, ku do të futet? Sikur s'ka më vend!» shqetësohej Saliu.

— Mos u shqetëso! — i tha dikush Saliut.

Ky buzëqeshi. Tani çdo gjë varej nga Jakupi. Si do ta realizonte ai derdhjen? Giza ish gati:

— Kujdes! — u dëgjua një zë.

Pas pak ajo masë e lëngshme dhe e zjarhtë u derdh dhe, sa hap e mbyll sytë, sikur u përpi brenda atyre zgavrave e kthinave të pafund të bllokut të cilindrit. Vetëm avuj të nxehtë dolën nga brenda. Duhej pritur tre orë e gjysmë derisa të ftohej metali i lëngshëm dhe të merrte trajtën e ngurtë. Kur u hap forma, ishte i pranishëm edhe drejtori i uzinës «Traktori». Një miting i vërtetë. Blloku i cilindrit ishte derdhur për mrekulli. Sytë e njerëzve shkëlqenin nga gëzimi. Ky ishte një sukses i mrekullueshëm i njerëzve tanë që, të edukuar nga Partia, çajnë përpara dhe shpartallojnë çdo bllokadë. Kjo ishte një dhuratë e bukur në fillim të vitit të 35-vjetorit të themelimit të Partisë.

Drejtori i uzinës iu drejtua Saliut, që kish qëndruar mënjanë:

— E, mo Sali, pa eja këtu! Të lumtë, dhe tani ik në shtëpi e çlodhu pak!

— Mirë, shoku drejtor, — u përgjigj Saliu me sy të përlotur.

Ai ndiente një gëzim të papërshkrueshëm për fitoren që kishin arritur.

As të nesërmen e as në ditët që pasuan Saliu, ky njeri i thjeshtë e kokulur, i palodhur, novator i dalluar, nuk qëndroi në shtëpi. Uzina ishte e shtrenjtë për të, asnjë ditë nuk mund të qëndronte larg saj.

KJO NDODHI NË LLADOMERICË

Atë mbrëmje bënte ftohtë në Lladomericën ku-fitare. Bora që kishte rënë në mëngjes ishte ngjeshur mirë pas tokës së bërë kallkan. Ftohtë ndienin edhe shoferët, që kishin zbritur nga automjetet e tyre atje në të dalë të fshatit.

— Sa orë keni që po qëndroni këtu? — pyeti një shofer që sapo erdhi.

— Përse pyet? — iu drejtua atij një shofer tjetër.

— E kam fjalën sa kohë keni humbur duke pritur të hapet rruga, — vijoi shoferi i parë...

— Aha, ja si qenka puna! — u përgjigj sakaq shoferi i dytë.

— Do të qëndrojmë gjatë kështu, — tha me një farë zemërimi shoferi i parë.

— Se mos e dimë ne? Shohim e bëjmë, — u përgjigj me një ton pak si të vrazhdë ai që me sa duket ishte përgjegjësi i asaj autokolone makinash.

Në fytyrat e njerëzve të udhëve të largëta pasqyroheshin shenjat e pakënaqësisë dhe të hidhërimit njëkohësisht.

— Po si ngece, ore derëbardhë, mu në këtë vend të rrezikshëm? Si nuk i mëshove edhe më gazit sa ta kaloje atë të shkretë të përpjetë?

— Se mos e pata në dorë! Rrëshqitën rrotat,
— u mundua të shfaqësohej shoferi i makinës.

Shoferët e panë ftohtë shkaktarin e bllokimit të rrugës. Ç'kishte ndodhur? Makina e ngarkuar me pupulit kishte rrëshqitur në një vend tepër të rrezikshëm, buzë humnerës, njëra rrotë qëndronte ngritur në ajër. Që nga kabina e shoferit dukej humnera e zezë, që s'i dukej fundi. Kështu, më këtë aksident krejtësisht të paparashikuar ishte ndërprerë trafiku që nga Ostreni i Madh e deri në Klenjë. Në këtë mënyrë asnjë makinë nuk mund të shkonte në zonat e dëmtuara nga tërmeti në rrethin e Dibrës, asnjë makinë nuk mund të rikthehej për t'u ri-ngarkuar me materiale në pika të ndryshme.

Ajo makinë që qëndronte me një këmbë «buzë varrit» duhej shpëtuar me çdo kusht. Në ç'mënyrë? Duhej një traktor që të mund ta tërhiqte me shumë kujdes. Po ku ta gjeje në këtë kohë dëbore? Diku shumë larg prej këtu, traktorët po e bënin punën e tyre duke hapur rrugët nga kjo pengesë e bardhë, e ftohtë dhe e pamëshirshme. Një shok, që kishte ardhur pranë shoferëve, u tha se traktori mund të vinte vetëm të nesërmen. Pra duhej të prisnin deri sa të kalonte kjo natë e ftohtë dimri dhe të zbardhte dita tjetër. Mërzia pasqyrohej qartë te secili shofer.

Bënte ftohtë. Ata njerëz të udhëve të largëta e plot zik-zake filluan të ndiejnë se si i ftohti gjithnjë e më shumë po u depërtonte në trup duke e bërë të paduruar qëndrimin jashtë.

— Futuni në makina! — u dëgjua një zë urdhëronjës. Me sa duket ishte përgjegjësi i autokolonës.

Por askush nuk lëvizi. Shoferët panë njëri-tjetrin në sy. Si mund të futeshin në kabina kur duhej

të bënin diçka për të hapur rrugën? Po si, në g'mënyrë?

Nuk ish e lehtë të merrnin një vendim. Ai duhej peshuar mirë.

— Mirë makinat e rënda nuk kalojnë dot, por duhet bërë diçka për më të lehtat, për katërtonëshet, — vazhdoi shoferi.

— Ore, mirë thua ti, — iu përgjigj aty për aty një tjetër.

Dhe njerëzit u vunë në lëvizje. Dikush mori një lopatë, një tjetër kazmën dhe pas pak në anë të rrugës u dëgjuan kërcitjet e para të kazmave dhe të lopatave. Më vonë me ta u bashkuan dhe një grup fshatarësh dibranë, që u erdhën në ndihmë.

Punëtorë e fshatarë u gjendën pranë njëri-tjetrit. Në mendjet e tyre endej i njëjti shqetësim: të lirohej sa më parë rruga. Punohej pa pushim. Një palë zëvendësohej nga pala tjetër, që ritmi i punës të mos ulej për asnjë çast. Një masë e madhe dheu ishte lëvizur. Makinat me tonazh të paktë tani mund të lëviznin. Dhe vërtet, ato kaluan në anën e kundërt të rrugës, kurse makinat me tonazh të rëndë s'kalonin dot.

Në atë kohë pranë grupit të shoferëve afrohet një tjetër shofer me kokën lidhur me një fasho të bardhë. Siç duket do të ishte aksidentuar gjatë këtij aksioni të madh për zhdukjen e pasojave të tërmetit. Ishte zeshkan, me një palë mustaqe të dendura. E quanin Sinan. Ai iu afroa kamionit që ishte buzë humnerës pa folur. Vështroi humnerën, vështroi rrotën që ishte varur në ajër. «Gjendja qenka me të vërtetë e vështirë», dukej sikur thoshte shikimi i tij i përqëndruar, dhe pastaj papritmas foli:

— Këtu ka një rrugë zgjidhjeje.

Të gjithë e vështruan me habi atë njeri, që foli, siç duket, pa u matur. E si mund të hiqej kamioni në këtë vend të vështirë dhe pa traktor? A ishte në vete ky shofer mendjemadh?

— Ç'thua, more, kështu? A e kupton se kjo makinë s'mund të lëvizë veçse me traktor? S'ka traktor, atëherë le të presim! — tha me zemërim një shofer.

— Jo, nuk duhet të presim më! — tha prerazi shoferi me kokë të lidhur.

— Pa dale ta dëgjojmë një herë mendimin e tij. Mos t'ia presim kështu me sëpatë, — ndërhyri një shofer me trup të bëshëm. Thuaje, more vëlla, mendimin, nuk të ndalon njeri ta shprehësh.

Sinani buzëqeshi nën mustaqe. Dritat e kamionave që ishin ndezur ia ndriçonin mirë fytyrën e tij energjike.

— E shikoni atë trung arre në anën tjetër të rrugës? — pyeti ai.

Të gjithë sa ishin aty kthyen kokën andej nga thoshte shoferi i porsaardhur. Pastaj vazhdoi:

— Dy makina me tonazh të lehtë, të cilat kaluan përpara, do të vendosen njëra pas tjetrës. Kavon e çelikut, pasi ta kemi lidhur tek kamioni buzë greminës, do ta kalojmë në trupin e arrës dhe që andej skajin tjetër do ta lidhim në njërën makinë, ndërsa me një kavo tjetër do të lidhet me makinën e dytë. Lëvizja e menjëhershme dhe forca e dy motorëve do ta lëvizin patjetër kamionin e rëndë. Ja, këtë mendoj unë. Rrugë tjetër nuk ka në këtë gjendje. Dhe, në qoftë se jeni dakord me këtë plan, atëherë të fillojmë ta zbatojmë menjëherë, sepse koha nuk pret. Kolona e automjeteve të bllokuar po zgjatet pa mbarim.

— Mua më pëlqen kjo ide. Nuk është e keqe.

Ka mundësi të realizohet, — tha oficeri i trafikut Iljazi, që edhe ai ndodhej prej kohësh aty.

Shoferët heshtën. Pastaj brigadierit i brigadës së shoferave të kësaj linje, ndërhyri:

— Shokë, kjo është e pamundur të bëhet. Është punë me rrezik. Makina është e parkut tonë dhe unë përgjigjem në qoftë se ajo bie në humnerë. Janë miliona lekë, more vëllezër. Unë për veten time nuk jam dakord.

Ndërhyrja e brigadierit sikur i lëkundti njerëzit, të cilët kishin filluar të anonin nga shoferi guximtar.

— E përse nuk e lëmë këtë punë për nesër? Tani është natë dhe manovrimi është tepër i vështirë, — u dëgjua një zë.

— Për errësirën mos u shqetësoni, vëllezër — ndërhyri me të shpejtë Sinani. — Ja ku i kemi dy makinat e tjera. Dritat e tyre do të na ndriçojnë krejtësisht vendin. Po nuk është fjala këtu. E dini se ç'do të thotë të presim deri nesër? Tërë makinat do të bllokohen nga motorat. Dhe hajt pastaj ndizi të nesërmen, kur uji ka ngrirë.

Njerëzit mendoheshin. Ata sillnin ndër mend familjet që kishin mbetur pa strehë dhe që këtë natë do ta kalonin nëpër çadra. Ata duheshin futur një orë e më parë në shtëpitë e reja që po ua ndërtonte shteti.

— Shokë, unë e përkrah mendimin e Sinanit — ndërhyri një shofer.

— Le ta provojmë — shtoi oficeri i trafikut, Iljazi. — Kush ka kavo të gjatë?

Me të shpejtë lidhën kavon pas kamionit buzë humnerës dhe pastaj qëndruan. Kush do të guxonte tani të hipte në kabinën e kamionit? Ai që do të manovronte me timonin në kabinë do ta kishte pu-

nën shumë të vështirë. Rrezikonte kokën, sepse po të këputej kavoja nga sforcimi, dhe rastet nuk janë të rralla, atëherë përfundimi ishte i qartë: vdekje e sigurt.

— Kush do të hipë në timon? — pyeti si me drojtje Iljazi.

Shoferi i kamionit që ndodhej buzë humnerës preferoi të heshte. Sinani e pa me vërejtje atë. Ky i fundit i uli sytë në tokë. «Ka frikë», mendoi me vete Sinani. Dhe, për të mos e zgjatur këtë pauzë jo të pëlqyeshme, tha me zë të qetë, por të vendosur:

— Në kabinë do të futem unë. Sepse unë dhashë mendimin. Prandaj unë dua ta provoj se sa i drejtë është ai.

Shoferi i makinës buzë humnerës ngriti kokën të vështrojë Sinanin. Shikimet e tyre u kryqëzuan. Sinani hipi në kabinë gjakftohtë dhe me një lëvizje të shpejtë. Ai rregulloi për një çast fashon me të cilën kish lidhur kokën dhe, pasi nxori kokën jashtë kabinës, tha:

— Gati, shokë!

Oficer Iljazi i ra bilbilit. Kjo ishte shenja e lëvizjes së dy makinave të para. Fshatarët dhe shoferët e tjerë u larguan nga vendi i ngjarjes për t'iu ruajtur çdo të papriture.

Makinat uturinin me zhurmë të madhe. Kamioni buzë humnerës bëri disa tundje në vend, por megjithatë nuk lëvizi asnjë centimetër përpara.

— Jepini edhe pak! Edhe pak, shokë! — tha Sinani.

Kamioni s'luante. Rrota e dytë e kamionit, që ishte anës rrugës, pengohej në disa gurë.

— Ndaloje makinën! Nuk e lënë gurët të lëvizë, — tha Iljazi. Kush vjen me mua t'i heqim?

— Unë, — tha brigadieri që deri atëherë kishte heshtur.

Projektorët e gazeve ndriçuan më shumë atë vend nën rrotën e makinës. Iljazi dhe Feridi me kujdes zgjatën duart e ngrira afër gurëve. Nervat i kishin të tendosura. Duhej gjakftohtësi. Dhe atë e kishin ata. Feridi kishte bërë një luftë me veten kur kundërshtoi që të bëhej kjo provë, por pastaj e kuptoi se ai si brigadier duhej të ishte në krye të detyrës, bile edhe të rrezikohej po të që nevoja, por makinën duhej ta hiqte nga ai vend i rrezikshëm.

Ja, një gur u hoq dhe plot zhurmë u rrokullis atje poshtë. Tani mbetej edhe guri i dytë, më i rrezikshëm. Asnjëri nuk fliste. Të gjithë sa ishin atje prisnin plot ankth dhe shqetësim. Më në fund guri u hoq. Vetëm në këtë çast njerëzit filluan të lëviznin të lehtësuar nga ai ankth shqetësimi që i kish pushtuar.

— Gati? — U dëgjua përsëri fishkëllima e bilbililit të Iljazit, që çau ajrin e ftohtë të asaj mbrëmjeje dhjetori. Makinat nisën të uturinë përsëri. Tymi i motorave mbushi ambientin duke krijuar një velo të hollë, transparente dhe të hirtë. Diçka kërciti.

— Edhe pak! Edhe pak! — u dëgjuan zëra.

Kamioni luajti nga vendi dhe pas pak rrota që qëndronte pezull në ajër preku më në fund tokën e ngrirë.

— Urra! Urra-a-a! — ushtuan brohoritjet e gëzueshme të shoferëve.

Pesë kilometra të vështira në rrugën plot kthesa iu desh Sinanit të ecte me makinën mbraptazi. Atje pranë urës zbriti nga makina. Njerëzit dhe shoferët që erdhën pas tij zbritën nga makinat t'i shtërngonin dorën atij guximtari. Rruga Ostren i Madh — Klenjë tashmë ishte hapur.

METALURGU

Bakiu e rrotulloi nëpër duar atë detal dhe u vrenjt në fytyrë. Ai e kuptoi se për të pastruar këtë ingranazh duhej të harxhohej tjetër kohë. Këto papastërti duhej t'i evitonte formisti, po të ishte më i vëmendshëm.

— Kush i ka derdhur këto detale? — pyeti.

Brigadier Zijai hodhi sytë nga mjeshtri i shkrirjes dhe tha qetë:

— Aliu!

Mjeshtri i shkrirjes eci mendueshëm nëpër repartin e fonderisë së uzinës «Traktori». Kaloj pranë Aliut, atij formisti truplidhur e flokëzi. Me një lopatë në duar ky po hidhte me të shpejtë dheun e zi në një kasë metalike, në të cilën do të bëhej pas pak derdhja e detalit. E pa se si hipi sipër kasës dhe nisi të ngjeshë mirë me këmbë dheun. Pas pak, në repart, bashkë me zhurmat e tjera, u dëgjua edhe marteli i Aliut, që shtypte dheun në mënyrë ritmike dhe me shpejtësi.

Ishte i shpejtë në punë, por cilësisë nuk i jepte shumë rëndësi.

Bakiu po i hetonte që pas shpinës së tij lëvizjet e formistit. Aliu as që e kish vënë re se atij i qe afruar «baba». Kështu e thërrisnin mjeshtrin e

shkrirjes metalurgët, megjithëse Bakiu është ende i ri. E thërrisnin kështu, sepse është shumë i afërt, i dashur dhe i kujdesshëm për secilin metalurg të re-partit. E jo vetëm për ta. Njerëzit e duan Bakiun për çiltërsinë e tij, për fjalët e ngrohta dhe thjeshtësinë e madhe.

«Përse ngutet, xhanëm? Kush e nxiton? mendonte me vete Bakiu — Pastaj edhe mungesat i ka shtuar. Dy javët e fundit kishte bërë vetëm dhjetë ditë-punë. Ku shkon kështu? Me se merret?» Këto mendime i vertiteshin në kokë Bakiut tek vështronte Aliun duke punuar.

Pastaj Bakiu i doli përpara formistit. Ky i fundit, sa e pa, e përshëndeti mjeshtrin e tij me plot dashamirësi. Po për çudi, vuri re që Bakiu ishte i vrenjtur në fytyrë. Qëndruan për një çast të heshitur që të dy, pastaj Bakiu e theu heshtjen:

— Nxitohesh, vëlla, nxitohesh. Nuk bën kështu, jo!

Aliu i vrenjti vetullat, pastaj ngriti supet. Nuk po kuptonte ku e kish fjalën mjeshtri i tij. Bakiu, për të mos e lënë më gjatë në hamendje formistin e ri, tha përsëri:

— I ke parë detalet që janë derdhur sipas formave të tua?

«Aha, për detalet e mia e paska fjalën! E ç'kanë ato?» mendoi me vete, por mjeshtrit i tha:

— Si jo!

— Dhe të duken të mira?

Aliu heshti. E kuptoi se nuk duhej të fliste më gjatë. Me sa duket edhe këtë radhë e kishte shkelur, përderisa mjeshtri kishte ardhur posaçërisht tek ai. Por si t'i përgjigjej?

— Mua m'u dukën se dolën të cilësisë së mirë.

— Po, po, të cilësisë së mirë. Pa hajde t'i shikojmë bashkë.

Aliu i shkoi mbrapa me përtesë mjeshtrit të shkrirjes.

Bakui u përkuq në një grumbull detalesh të derdhura në gizë dhe, pasi ia afroi në fytyrë formistit, shfryu:

— Të cilësisë së mirë the! Pa shihi një herë! A s'e sheh sa kohë duhet harxhuar për t'i pastruar këto detalet e tua? Dhe kjo do të thotë që tjetri të humbasë kohën kot. A nuk e mendon se kush dëmtohet në këtë mes? Uzina, shokët e tu. Si thua, e drejtë është kjo?

Aliu heshti për një çast. Këto fjalë të mjeshtrit sikur e fshikulluan me forcë në fytyrë dhe ai ndjeu një afsh të nxehtë t'i hipte dhe të kuqtë t'ia mbulonte fytyrën. Ç'përgjigje t'i jepte atij? Po, pa menduar më gjatë, tha:

— Epo mirë, or «babë», mos m'i paguaj këto detale. Ja, kollaj zgjidhet puna.

Bakui u inatos.

— Bah, kështu thua ë? Bravo! Të bukur zgjidhje gjete! S'është puna aty, more Ali, jo! Puna është që ti ta kuptosh mirë se duhet të jesh më i kujdesshëm. Të hapësh sytë. Ja, këtu është tërë puna. A e kupton se cilësia është mbi të gjitha?

Bakui heshti. I hodhi sytë Aliut. Priste. Ç'do të thosh, vallë, ai? Por, me sa duket, ai s'kish ndër mend të fliste, prandaj ndërhyri përsëri:

— Hë, pse hesht? Fol! Ke për të thënë gjë?

— E ç'të them? Ke të drejtë, «babë».

— Aha, paskam të drejtë, mirë. Por... pa na thuaj tani, pse mungove pesë ditë në punë në këtë dyjavësh? A nuk e di se kështu na pengon planin?

— Planin?! — u çudit Aliu. — Po unë atë e kam realizuar, «babë». Ja, pyet po të duash!

— Brenda dhjetë ditëve, këtë do të thuash, ë?

— Po, — tha me zë të ulët Aliu, si i zënë në faj, se e dinte ku do ta hidhte fjalën mjeshtri i tij.

— Dhjetë ditë punë, pesë ditë pushim. Dhe pastaj «ia shkel gazet» për të kapur kohën e humbur. Kurse për cilësinë, «punë e madhe». Kështu mendon ti, ë?

Gjatë bisedës ishin afruar edhe dy formisë të tjerë. Njëri nga ata e thumboi rëndë:

— Është i fejuar, ai «babë». Është harruar pas gocës. I pëlqejnë më shumë shëtitjet nëpër bulevard.

— Të shetisë nuk e ndalon njeri, por ama puna është punë.

Aliu e vështroi shtrembër shokun që foli. Bakiu nuk desh që biseda të zgjatej më shumë. U largua. E dinte se me atë djalë të ri, akoma të paformuar me cilësitë e mira të klasës punëtore, duhej të punonte akoma. Telashe të tjera do të kish. Dhe vërtet ashtu ndodhi. Punonte Aliu pesë-gjashtë orë dhe pastaj «fësht» se ku zhdukej. Më s'e shihte njeri në repart. Dhe këtë e përsëriti herë pas here.

— Ç'ta mbajmë në repart një njeri të tillë? Po na turpëron e po na ul nderin e brigadës. Ta heqim qafel — i kish thënë një nga punëtorët me shumë këmbëngulje.

Mjeshtër Bakiu nuk ia vinte veshin këtij e ndo një tjetri si ky, që jepnin «mendime» të tilla. E thirrri disa herë Aliun, në zyrë, e këshilloi, por më kot.

— E, more Baki, ç'e zgjat kot me të? Nuk të thamë ne që është «kockë» e fortë?

Po mjeshtri nuk jepte asnjë përgjigje. Ai e dinte shumë mirë se për të formuar njeriun me tipare të

shëndosha nuk është punë e lehtë. Dhe vendosi t'i shkonte në shtëpi Aliut. Mori me vete edhe Vasilin, kryetarin e komitetit profesional të turnit «A», Hodon, sekretarin e organizatës së rinisë të turnit dhe Zijain, brigadierin e Aliut.

Formisti u skuq në fytyrë kur i pa shokët e uzinës t'i vinin edhe në shtëpi. «Po këta? Edhe këtu s'po më ndahen?», mendonte me vete.

Në shtëpi u ndodh edhe vëllai i tij më i madh. U duk sikur Aliu u turpërua, bile dha edhe fjalën se do të ndryshonte këtej e tutje. Por premtimin e mbajti vetëm për disa ditë.

«Të bëjmë mbledhjen e organizatës profesionale», thanë një ditë disa shokë. Por Bakiu qetësisht ua mbushi mendjen:

— Nuk bën të përdorim të gjitha format menjëherë. Le t'i lëmë kohë të mendohet. Edhe mbledhje do të bëjmë, por më vonë, të presim edhe ca.

Një ditë mjeshtri iu afrua furrës së zjarrtë. Atë çast poçi i dytë po mbushej me lëngun e kuq.

— Ule edhe pak poçin, ule! — i tha Bakiu vinçieres.

Për çudi, vinçi as ulej, as ngrihej. Ç'po ndodhte? Mjeshtri iu ngjiti me të shpejtë shkallëve metalike që të çonin lart në kabinën ku ndodhej vinçierja. Ishte bllokuar çelësi fundor. U munduan së bashku me vinçieren ta zhblokojnë, por më kot. Gjendja ishte kritike. Duhej zhblokuar me çdo kusht vinçi.

Aliu e kishte lënë mënjanë martelin e tij dhe po vështronte. Ç'do të bënte «baba»? Si do të dilte nga situata? Çeliku mund të ngurosej në poç. S'duhej lejuar që çeliku të humbte kot së koti. Aliu shtangu në vend kur pa mjeshtrin të zbresë nëpër kavon e çeliktë mu aty pranë poçit me lëngun e zjarrtë.

Atje ishte një temperaturë e lartë, me të vërtetë e padurueshme. Afshi i nxehtë të përvëlonte. Bakiu vendosi këmbët tek buzët e poçit metalik. Aliu ngriu në vend.

«Mos luajti mendsh, «baba»? Bëhet shaka me çelikut e zjarrtë?», mendoi.

Të gjithë sa ishin në repart kishin ngrirë me shikimet e tyre lart, atje ku manovronte me shpejtësi mjeshtri i tyre i çelikut. Kavoja e çelikut kishte mbetur në një ganxhë. Kavoja, kavoja duhej çliruar. Bakiu u mundua ta heqë, por e kishte të vështirë. Një afsh i nxehtë ia përshkoi trupin Bakiut. Bëri edhe një sforcim të fundit dhe ja, kavoja u çlirua. Atëherë ai tundi kavon dhe bërtiti:

— Ule vinçin!

Por ndodhi një gabim. Vinçi përkundrazi u ngrit lart.

— Ndale! — klithi me sa fuqi kishte mjeshtri.

Katër gishtat e dorës së tij të djathtë i ishin zënë ndërmjet makarasë dhe kavos së çeliktë. Ai duhej të çlirohej nga kjo gjendje e rrezikshme. Atëherë u hodhën tërë punëtorët të tërheqin me duar kavon dhe të çlirojnë gishtat e mjeshtrit. Edhe Aliu nuk ngurroi aspak. I mbërtheu gishtat e tij të fortë në kavon e çelniktë dhe nisi ta tërheqë nga vetja.

Bakiu zbriti poshtë duke shtrembëruar fytyrën nga dhembja e madhe. Pëllëmbën e dorës nuk e ndiente. Kur e dërguan tek mjeku, ky i fundit i dha dy muaj pushim. Por Bakiu raportin nuk ia paraqiti njeriut. Kërkoi t'i jepej leja e zakonshme. Ia dhanë menjëherë. Kur u kthye nga shtëpia e pushimit të punëtorëve ku kaloi lejen, u paraqit përsëri në punë.

— Ti ke edhe një muaj e gjysmë pushim. — i tha kryetari i repartit të fonderisë.

— Nuk qëndroj dot në shtëpi. Dorën e kam më mirë, — tha Bakiu.

Qëlloi që pranë tyre ishte edhe Aliu. Ai u habit. Lejen e zakonshme vjetore e përdori në vend të raportit dhe tani kërkon të punojë kur e ka dorën akoma të sëmurë?

Kjo i bëri përshtypje të thellë Aliut. Ai e pa me respekt mjeshtrin dhe pastaj mendoi «Çfarë njeriu është ky, xhanëm?» Iu kujtua edhe një rast tjetër kur një punëtor kishte grisur pa u vënë re nga njeri raportin që i kish dhënë mjeku. Këto raste e bënë të mendojë gjatë Aliun.

«Po unë ku jam? A u ngjaj sadopak këtyre njerëzve?».

Nga mendimet e zgjoi zëri i qetë dhe i ëmbël i Bakiut.

— Ali, do të vish sot të shkojmë bashkë në punë vullnetare?

Formisti i ri, padashur, hodhi sytë nga dora e mjeshtrit. Mund t'i lëvizte tani gishtat? Kështu dukej sikur thosh pamja e fytyrës së tij. Pastaj sikur e përshkoi një valë e nxehtë nga brenda dhe tha:

— Do të vij, «babë». — Në zërin e tij dukeshin nota të gëzuara.

Rrugës i tregoi mjeshtrit për një gabim të ri që kishte bërë. Ai herë pas here fshihte një detal të mirë, që e përdorte vetëm ai për forma. Ishte një detal me «leverdi» si i thonë». E bënte këtë për të fituar sa më shumë, sepse me këtë detal paguhej më shumë.

Bakiu e vështroi me habi, por edhe me dhembje njëkohësisht.

— Pse kështu?

Djaloshi uli sytë i turpëruar.

— Po unë nuk ta thashë kot, «babë». Këtë e them se e kam ndier gabimin. Askush nuk di gjë për të. Unë vetë fola i pari.

Bakui nuk u përgjigj. Po, ai e kuptonte se kjo ishte një gjë e mirë. Aliut kishte nisë t'i fliste ndër-gjegjja.

Të dy së bashku punuan deri vonë në ndërtesën me punë vullnetare. Të nesërmen në repart u vendos një fletëluftarake. Midis atyre që dalloheshin ishte edhe emri i Aliut, formistit të ri, dikur i «pandreqshëm».

Në repart Bakui kryqëzoi shikimin me atë të Aliut. Ky i uli sytë për tokë. Mjeshtër Bakui e vësh-troi me dashuri. E kuptoi se tek Aliu kishte nisë ajo kthesë për të cilën ai aq shumë ish përpjekur e kish luftuar.

RRUGA E NJË TORNITOREJE

Xha Stefi u çudit me mendimin që i kish lindur vajzës së tij 17-vjeçare për t'u bërë tornitore. Dhe ku pa, në uzinën mekanike, ku ishin tërë burra! Nikoleta qeshte me këto mendime të të jatit. Po ai e donte shumë të bijën dhe ajo ishte e bindur në fund të fundit se ai do ta miratonte mendimin e saj. Dhe nuk u gabua.

Nikoleta dhe Donika ishin të parat vajza që shkuan për të punuar në uzinën mekanike të Korçës. Vajtja e tyre ngjalli një farë kurioziteti. Vështrimet e punëtorëve i ndiqnin në çdo hap.

Ato ishin dy vajza ndërmjet 25 djemve të repartit mekanik.

Që në ditët e para të punës Nikoleta ndjeu ngrohësinë e gatishmërinë e shokëve për t'i ndihmuar.

Përgjegjësi i repartit, Agroni, një komunist i vjetër, i qëndronte afër për t'i mësuar sekretet e profesionit. I dha në fillim një torno të vjetër. Le të mësohej me atë njëherë. Mjeshtër Abedini e mori vetë përsipër ta ndihmonte atë vajzë me sy të shndritshëm, të gjallë. Shpesh shkonte tek ajo.

— Hë, si shkon puna? — e pyeste.

— Siç e shikon!

Ngathtësia dhe pasiguria me kohë filluan t'i kalojnë. Kur diçka nuk i shkonte mirë, qëndronte edhe jashtë kohës së punës. Kishte një këmbëngulje të

çuditshme. Ndonjëri nga shokët i afrohej pranë. «Ta bëj unë?» i thoshte. Nikoleta kundërshtonte duke vënë buzën në gaz. «Ç'njerëz të mirë janë këta!» mendonte. Kur mbaronin punën katër a pesë tornitorë do t'i prisnin e do t'i përcillnin për në shtëpi dy shoqet. I donin si motra të tyre të vogla. Dhe kur shkonin në punë, dikush do t'u dilte përpara. Kështu Nikoleta dhe Donika e ndienin veten më të sigurta, në punë e kudo. Njohja e parë me punën u dha kënaqësi dhe gëzim.

Në aksion

Nikoleta i hyri mirë punës. Asaj i besonin të bënte akçe për pompat e ujit, bokulla. Mjeshtri gëzohej: «Ç'vajzë e shkathët!» u thoshte shpesh të tjerëve.

Në zgjedhjet e reja e propozuan për anëtare të komitetit profesional. I dhanë sektorin e kulturës dhe shpejt ajo organizoi grupin e estradës, u bë pjesëtare e grupit artistik të uzinës. Por një ditë...

Kërkoheshin vullnetarë nga klasa punëtore për të shkuar një vit në fshat. Ndër të parët ngriti dorën Nikoleta. Pastaj Donika, Minella, Stavri, Minai. S'deshën tornitorët t'u iknin vajzat. «Shkojmë ne, ato të qëndrojnë!» kish thënë një tornitor si me drojtje.

— Nuk jam dakord me shokun — e kish kundërshtuar Nikoleta.

Punëtori i turpëruar uli kokën. Iku e qeshur Nikoleta. Duart plot kallo shtërngonin dorën e saj me dashuri.

— Viti ikën shpejt, djema, — desh t'i qetësonte ata shokë që i donte si vëllezër.

Moglica! Këtu do të punonte Nikoleta. Ishte një fshat malor me një peyzash të bukur. Atë dhe Donikën e vendosën në shtëpinë e xha Llazit.

Në mes të të ftohtit, që pagdhirë akoma, merrnin rrugën të pesë vullnetarët për të hapur taraca të reja. Tërë ditën punonin. Dhe kështu çdo ditë. Xha Llazi gëzohej kur dëgjonte fjalë të mira për vajzën dhe për djemtë. «Furtunë fare është kjo Nikoleta», thosh ai. Në mbrëmje mblidhte vajzat e fshatit në vatrën e kulturës dhe organizonte biseda, takime, mbrëmje vallëzimi. Kish disa skeptikë që e shikonin shtrembër këtë punë. «Ç'janë këto mbrëmje tematike, vallëzimi?» thoshnin.

Ngritën grupin artistik. Deri vonë vazhdonte provat. Pastaj në kohën e lirë shkonin për të dhënë shfaqje në Gopesh, Strelckë e gjetkë. «Ç'vajzë?» thoshte i kënaqur xha Llazi.

Ajo shpejt mësoi të korrte grurin, të ngiste qetë. Në fillim xha Dajlani nuk desh t'ia besojë qetë asaj.

— Nuk është për çupat kjo punë, jo, — i kish thënë.

— Të lutem, xha Dajlan, sa t'i ngas një herë!
— i qe lutur ajo.

Dhe ai ia kish lënë qetë.
— Oha, Oha! — e mësonte t'u bërtiste qeve.
Dhe Nikoleta pas xha Dajlanit klithte:

— Oha! Oha! — dhe qeshte plot giltërsi.
E kush nuk i mbushi sytë me lot kur u larguan vullnetarët e uzinës mekanike!

— Mos na harro, Leta? Mirë? — i kish thënë xha Llazi.

Deri poshtë e ndoqën sytë e fshatarëve. Ishte përsëri muaji shkurt. Lanë prapa fshatin, dëborën, njerëzit që iu bënë iaq të dashur.

Përsëri në uzinë

Përsëri midis tornosh, frezash, pjalash. Përgjegjësi i repartit dhe sekretari i organizatës bazë të Partisë i dhanë Nikoletës me kënaqësi rekomandime për t'u pranuar si kandidate partie. Njëzëri të tërë komunistët dhanë pëlqimin që ajo të pranohej në Parti, se Partia për të tillë njerëz, për të tillë gjak të ri ka nevojë. Ajo vajza e drojtur e dikurshme ishte zgjedhur edhe kryetare e komitetit profesional të uzinës. Një vajzë që udhëhiqte një organizatë profesionale, ku shumica ishin burra?! Me simpati e shikonin të tërë. Por pati edhe nga ata që nuk u erdhi mirë kur muarën vesh se Nikoleta shoqërohej me një mjek nga Kolonja. Ç'ishte ky mjek që po ua merrte vajzën e tyre? Bile e kishin pyetur Nikoletën, ndërsa ajo vetëm buzëqeshte. Të ishte e vërtetë?

— Ç'ne ore, të martohet mjeku me një tornitore? — kish thënë një punëtor.

— Pse ç'ka, ajo është me të gjitha të mirat — ishte përgjigjur tjetri.

Dhe Nikoleta, tornitorja e uzinës, u martua me të vërtetë me mjekun nga Kolonja.

Iku me të në Kolonjë. Ai mjek, ajo tornitore në SMT. Dhe e tillë mbeti: tornitore e dalluar, e

palodhur, e gatshme për të punuar detale për traktorët deri natën vonë, aktiviste e dalluar e bashkimeve profesionale. E ku nuk e gjen atë? Në krye të grupit punëtor, si të deleguar të këshillit të bashkimeve profesionale në organizata të ndryshme, në grupin artistik të SMT-së etj.

E tillë është Nikoleta, kjo tornitore e dalluar, kjo bijë e klasës punëtore.

NËNËSHTRIMI I PUSIT 632

Retë e dendura kishin sajuar mbi horizont një perde të hirtë dhe dukej sikur nga çasti në çast do të shpërthenin në një shi të furishëm. Dhe vërtet, pas pak nisën të bien disa pika shiu, të rralla por të rënda.

Përgjegjësi i turnit ngriti kokën dhe e përqëndroi shikimin në horizontin e hirtë. Disa rrudha të holla u formuan në ballin e gjërë.

— E ku e gjeti pikërisht tani? — tha.

Naftëtarët e tjerë nuk u përgjigjën. Secili ngriti kapuçin e mushamasë së vet, sikur me këtë veprim të donte t'i thoshte përgjegjësit të turnit: «Epo le të bjerë, s'kemi ndër mend të presim gjersa të pushojë!»

Shiu aq i padëshirueshëm nisi të dendësohej. Era e fortë e shtynte atë sa në një drejtim në një tjetër. Fytyrat e naftëtarëve u lagën.

Ata iu afruan pusit 632. Beteja për naftë në pusin e ri akoma nuk kishte nisur. Ishin çastet më vendimtare. Duhej të përcaktohej me saktësi nëse kishte naftë pusi. Me sa dëshirë dhe ankth e prisnin ata këtë çast! Nafta do t'u jepte fund lodhjes, pagjumësisë, vështirësive që ata kishin kaluar. Prej afro një viti, ata naftëtarë me fytyra të nxira nga

dielli e të rrahura nga era, luftuan me vullnet të çelniktë, punuan me kohë të mirë dhe të keqe për të shpuar pusin, për të shkuar drejt thellësive të mëdha të nëntokës, atje ku ishte fshehur prej shekujsh nafta, ai ar i zi.

Të gjithë ishin gati për provën, për të parë nëse kolona e shfrytëzimit ishte hermetike.

Manometri i agregatit nisi të tregojë ngjitje. Shigjeta e presionit lëvizte ngadalë drejt shifrave më të larta. 130 atmosferë, 150, pastaj u ngjit 160, 170....

Manometri ishte në ngjitje, pra naftë do të kishte. Por ja, diçka lëvizi atje poshtë në thellësi, dhe pastaj gjithçka ndodhi aq shpejt, sa ata nuk arritën të kuptonin se ç'ngjau: shigjeta e manometrit lëvizi në drejtim të kundërt, duke rënë gjithnjë poshtë. Qëndroi tek shifra 30 dhe më nuk lëvizi, sikur dikush ta kish ndalur me dorë.

Inxhinieri-gjeolog, dhe përgjegjësi i turnit tjetër, panë njëri-tjetrin në sy. «Avari» u shkoi menjëherë mendja. Kjo nuk duhej të ndodhte.

Shiu vazhdonte të binte. Askush nuk fliste.

— Saraçineskat a i kontrolluat kur i vutë? —
theu heshtjen brigadieri.

— Unë i pashë vetë të gjitha — u përgjigj Spiroja.

— Duheshin kontrolluar mirë, — shfryu Myftari.

Spiroja pa thënë asnjë fjalë, i ktheu shpinën dhe ia dha vrapit përmes shiut dhe baltës së madhe. Kur u kthye, në duar mbante një tufë me saraçineska.

— Tani t'i provojmë këto! tha me një frymë ai.

— Jo, Spiro, nuk është nevoja. Më fal që të fola ashtu. Fajin nuk e paskan saraçineskat. Po ti ike

pa konkluduar mirë ne, — foli me zë të butë Myftari. — Ne i shtërnuam edhe më ato saraçineska dhe nuk rrodhi më asgjë prej tyre. Por megjithatë presioni mbeti po ai që ishte: 30.

Shiu u përzie bashkë me djersën e Spiros. He-shtje. Shiu rridhte me të shpejtë e nga mushamatë e naftëtarëve binte në tokën me baltë duke zgjeruar ato pellgje uji.

Pas pak prej pusit 632 u largua një «Gaz 69». Ai lëvizte me vështirësi nëpër atë baltë ngjyrë gri dhe lëkundej sa në një krah në tjetrin nga gropat e rrugës. Në atë makinë, të ulur pranë njëri-tjetrit nga të ftohtit, udhëtonin për në Qytetin Stalin Myftari me Spiron.

Në zyrën e kryeinxhinierit të kërkimit Nr. 1, u mblodhën specialistët e naftës.

— Hape, të lutem, atë dritare! — tha kryeinxhinieri.

Ata propozuan shumë variante të eliminimit të difektit, por më në fund u miratua si më i përshtatshmi dhe më i efektshmi: varianti i izolimit të ujit në kolonën e shfrytëzimit me anën e pakerit (një pajisje e posaçme tubash të gomuara në fund, të cilat do të hermetizonin të çarën.

Përsëri makina mori rrugën plot zikzake drejt pusit 632. Myftari dukej më i qetë në fytyrë, por Spiros nuk kishte gjë t'ia ndreqte fytyrën e prishur.

Pakerimi nisi që të nesërmen, por megjithatë izolimi nuk u bë, sepse ujët e kripur vazhdonte të vinte që nga thellësia. Kalonin ditët, njërin turn e zëvendësonte tjetri. Asnjë rreze shprese nuk po çante atë atmosferë të krijuar. Vazhdoi pakerimi i dytë. Përsëri asgjë. Vetëm me pakerimin e tretë kolona e shfrytëzimit u hermetizua. Nisi të dalë nafta, por edhe ajo me sasi të kufizuar.

— Naftë ka pak, duhen përmirësuar vetitë kolektorale të gëlqerorit — tha kryeinxhinieri, që kishte ardhur në vend për ta parë nga afër procesin e punës.

Propozimi i kryeinxhinierit donte të thoshte që me anën e pompave me presion në shtresat e poshtme të pusit të hidhej acid klorhidrik me përzierje të tjera. Kështu do të krijoheshin e çara, nga do të dilte nafta.

Ishte ora 3 pas dite. Qielli ishte i qartë, pa asnjë re. Turni i Kolit duhej të largohej e t'ia linte vendin turnit të Xhevetit, por asnjëri nga ata naftëtarë nuk luajti nga vendi.

— Në qoftë se na lejoni edhe ne të qëndrojmë, shoku kryeinxhinier do të bënit mirë, — iu drejtua atij Koli. Tani është faza më kritike, kur kërkohen forca pune në përgatitjen e shpejtë të acidit me vaska.

— Po shokët e turnit ç'mendojnë, more Koli? Ata janë të lodhur.

— Të lodhur vërtet jemi, — ndërhyri aty për aty një ndër naftëtarët, — por edhe avaria duhet të likuidohet sa më parë. Nuk na rrihet në shtëpi, mendjen këtu tek pusi 632 e kemi.

Kryeinxhinieri i pa me dashuri ata naftëtarë, që kërkonin të qëndronin. Pastaj foli me kënaqësi:

— Mirë, pra, qëndroni. Kjo do të jetë lehtësi për ne.

Agregatët dhe pompat e tyre ishin gati të viheshin në punë, ndërsa Fejziu me Enverin mezi prisnin të hynin në «skenë» për të lojtur «rolin» e tyre.

Duart lëviznin shpejt dhe njerëzit ishin të përqëndruar në punë, të heshtur, me nerva të tendosura e me fytyra serioze. Kërkohej një ritëm i lartë

pune, përndryshe rrezikoheshin të çaheshin vaskat prej fajance nga influenza e acidit të fortë.

— Gati, shoku kryeinxhimier, pompat mund të thithin lëngun — tha Xhevahiri.

Makinat u ndezën dhe ulurima e tyre u shpërnda deri larg.

Acidi u fut në vaskat metalike të makinave. Nisi hedhja e tij me presion atje në thellësi. Kish filluar të ngrysej, por asnjërit nuk i shkonte mendja të largohet nga vendi. Acidi futej deri poshtë, por ai, duke mos krijuar të çara, kthehej përsëri mbrapsht.

— Hej, djalli ta marrë! — shfrynte Fejziu.

E stakoi agregatin dhe përsëri e ndezi. Manometri tregonte 180 atmosferë. Asnjë rënie!

— Vazhdoni! S'kemi ç'të bëjmë, provën do ta çojmë deri në fund, — tha kryeinxhinieri.

Vetëm pas tri orësh manometri ra nga 180 në 60 atmosferë.

— Ra presioni! — tha dikush me zë të lartë.

Ja, pra, më në fund e çara u krijua. Shtresa gëlqerore po thithte acid.

— Më shpejt hidheni acidin! — tha kryeinxhinieri.

E gjithë sasia e llogaritur u hodh. Tani duhej lënë pusi për 24 orë, që acidi të bënte më mirë punën e tij. Ishte nata e 30 dhjetorit. Pra ata naftëtarë duhej të ktheheshin aty pikërisht në mbrëmjen e 31 dhjetorit.

Turni i Kolit me shokët e tij u paraqit në vendin e punës. Do të nxirrnin tubat e pakerimit.

— Hë, djema, si e ndieni veten? — iu drejtua shokëve Koli.

— Fare bukur! — u përgjigj një djalosh i ri i sapomartuar.

— Ashtu, ë? — e ngacmoi Koli. — Po gruaja s'të tha ç'është kjo punë pikërisht natën e Vitit të Ri?

— Jo, jo! «Nxirrni naftën ju, pa sa për natën e Vitit të Ri e bëjmë edhe tjetër herë. Ku ka gëzim më të madh se të punosh për naftën në një natë të tillë!» Ja, kështu u përgjigj ajo.

Koli u gëzua nga një përgjigje e tillë. Të tillë ishin naftëtarët, gjithnjë të gatshëm, në çdo kohë.

— Fillojmë, djema? — tha brigadieri.

— Po, brigadier, — u përgjigjën njëherësh disa zëra.

Dhe nisi puna në atë natë të ftohtë dimri, atëherë kur edhe pak orë do të vinte Viti i Ri. Kishin nxjerrë dy gjatësi tubash, kur Koli ndjeu erën e gazit dhe ardhjen e naftës. Ai u hodhi një shikim të shpejtë dy naftëtarëve, Asllanit dhe Hysenit.

— More djema, a e ndieni erën e gazit apo jam gabim?

Pa marrë përgjigjen ky, nga tubat nisi të dalë nafta e cilësisë së lartë. Në fytyrat e tyre u pasqyrua gëzimi. Sytë u shkëlqenin fort. Në të tilla raste manovrimet për heqjen e tubave duheshin pezulluar menjëherë dhe saraçineskat të mbylleshin.

— Shpejt, djema, shtërngoni saraçineskat — tha Koli me të shpejtë.

Dhe sa tha këto fjalë, ia dha vrapit në këmbë për të lajmëruar në telefon dezurnin e ndërmarjes. Vendi i telefonit ishte larg. Vrapoi shpejt nëpër ato rrugë tërë baltë. Kur mbërriti në vendin e telefonit, u ul një çast, sa për t'u çlodhur pak. Pastaj mori numrin plot emocion.

— Alo, dezurni je?

— Po. Kush je?

— Koli jam.

— Gëzuar Vitin e Ri, more Koli, gëzuar!

— Gëzuar dhe ti naftën! Dëgjon? Naftën, —
iu dridh buza Kolit.

— Ç'naftë ore, fol, si është puna?

— Ja si është puna. Lajmëro shokët, se pusi
632 po jep naftë të mrekullueshme. Ik tani! Miru-
pafshim!

Koli ishte djersitur. Fshiu ballin dhe qafën.
«Naftë! Naftë! A s'ishte ky urimi më i mirë për
shokët, në vigjiljen e Vitit të Ri?

Lajmi gazmor u përhap menjëherë. Kryeinxhi-
nieri, Myftari e të tjerë morën rrugën e largët
drejt atij pusit 632. Çante me shpejtësi rrugët ma-
kina. Dhe udhëtarëve të kësaj nate të vrerët sepse
po u dukej kjo natë më e gjatë e sikur s'kishte
të sosur kurrë.

— Po jepi një çikë, vëllaçko, jepi! — i tha
shoferit Myftari.

Kur mbërritën në pusin 632 përpara u dolën
naftëtarët. U qeshte buza. Ata e kaluan këtë natë
larg tavolinës familjare, por për këtë nuk u vinte
aspak keq, sepse sofër më të bukur, më të pasur se
nafta ku kish për ta. U përçafuan njëri me tjetrin.
Nuk ishte një pus i zakonshëm, por i pasur në naf-
të, i një cilësie të lartë.

Xhevahiri i futi duart në atë naftë, i lau me të,
dhe duke qeshur iu drejtua shokëve:

— Hë, si ju duket nafta? — por, pa pritur për-
gjigjen e tyre, shtoi: — flori ore, flori, për besë!

— Ja ç'dhuratë të bukur i dhamë Partisë e sho-
kut Enver, djema! Ju lumtë! — tha kryeinxhinieri.

Dikush fshiu sytë. Një tjetri iu drodhën buzët.
Ishin çaste emocionante për të gjithë. Po, sepse ki-
shin fituar një betejë, betejën për naftën.

«TEUTA» ÇAN PËRMES DALLGËVE

Gjurmët e një lufte të ashpër me dallgët e egërsuara, me erën e stuhishme në Detin e Zi dhe detin Egje duken akoma në kuvertën e vaporit «Teuta». Kripa e detit ka ndryshkur tubat e gjatë të importuar për industrinë e naftës. Valët e tërbuara kanë prishur dyshemenë rreth urës së kapitenerisë, kanë shkëputur mbrojtëset e gadinave të spirancës, kanë luajtur dhe çarë arkat e litarëve të trashë. Gjurmët e përlëshjes dukeshin edhe në fytyrat e marinarëve tanë, fytyra si të derdhura në bronc, burrërore, por të lodhura nga vështirësitë e pagjumësia.

Ç'kish ndodhur me anijen «Teuta» gjatë udhëtimit të saj nëpër det të hapur që nga Kostanua, Varna e deri në Durrës?

...Edhe pak orë duheshin që «Teuta» të linte portin e Varnës. Ishte një ditë e ftohtë marsi. Mbi qiellin e Detit të Zi retë kishin sajuar një çarçaf ngjyrë gri. Frynte një erë e fortë dhe e ftohtë, që të përthante fytyrën. Të qëndronin apo të niseshin? Kjo ishte pyetja që dukej sikur i mundonte aq shumë ata marinarë sypatrembur.

Kapiteni i anijes kishte rënë në mendime. Çfarë të papriturash do t'i sillte udhëtimi po që se nise-

shin? Po në qoftë se qëndronin në port pa dalë? Sa duhej të prisnin atëherë? Sa ditë humbje do të kishin në realizimin e planit? Këto pyetje e mundonin. Atyre u duhej dhënë përgjigje. Kapiteni hodhi sytë nga kuverta e anijes, andej ku me radhë ishin vendosur tubat dhe arkat e ndryshme.

Në kuvertë kishin qëndruar disa marinarë. Kapiteni iu afrua dhe i pyeti:

— Si thoni, shokë? Nisemi apo qëndrojmë në port?

— Nisemi më mirë. Mbase pushon era — tha me plot bindje një marinar.

Xhevdeti, kështu quhej kapiteni i anijes, bëri disa hapa të ngadalta në kuvertën e anijes. I ftohti të hynte gjer në palcë. Pastaj qetë-qetë iu drejtua shokëve të tij marinarë:

— Po qe se ju jeni gati, atëherë nuk na mbetet gjë tjetër veçse të ngremë spirancën.

Dallgët sa vinin po tërboheshin më tepër. U ngritën spirancat. «Teuta» mori rrugën e largët në detin e dallgëzuar. Ishte një mëngjes i errët, i zymtë në portin detar të Detit të Zi.

Vetëm pas disa orë udhëtimi nisën tallazet, lëkundjet. Kapiteni qëndronte i heshtur në postin e drejtimit. Ishte i përqëndruar dhe me shkathtësi mudohej të manovronte për të mënjanuar goditjet e valëve anash.

— Kapiten, mos na ço në rrugën me «gropa», se komunalja nuk i ka ndrequr akoma! — bëri shaka njëri nga marinarët.

Xhevdeti buzëqeshi me ëmbëlsi, por vështrimin e tij nuk e largoi nga ato dallgë të rrezikshme. Ato ishin të gjata dhe të larta. Njëren valë e ndiqte tjetra, më e fuqishme. Tubat e shumtë që kishin ve-

ndosur me aq kujdes në kuvertën e anijes tani po lëviznin duke u përplasur njëra me tjetrën me zhurmë. Marinarët kishin përqëndruar shikimet e tyre të shqetësuarra andej nga tubat.

Kapitenit të anijes iu afrua një djalosh bjond, me trup të lidhur. Ky ishte oficeri i parë, Vasfiu.

— Xhevdet, tubat po lëvizin si shumë. Si do të bëjmë?

— Për to po mendoj. Duhet të zgjojmë edhe marinarët e turnit tjetër. Duhet përqëndruar forcat.

«Teuta» i përngjante një nëndetëseje që futej e dilte nga uji.

Në kuvertë u dukën marinarët që kishin punuar tërë natën dhe tani me sy të përgjumur u bashkuan me shokët e tjerë për të shpëtuar ato tuba dhe arka që deti kërkonte t'i përpinte. Dallgët përplaseshin në kuvertë me zhurmë.

— Kur të vijë dallga tjetër, mos luani nga vendi! — tha oficeri i parë, që ndodhej mes marinarëve, atje, për të mbërthyer tubat.

Marinarët ishin lagur nga dallgët që përplaseshin pa mëshirë mbi ta.

Ata tashmë luftonin pa fjalë. E dinin se fjalët ishin të tepërta në këto çaste. Vetëm ndjenja e përgjegjësisë për mallin e popullit i bënte ata marinarë trima të luftonin dhëmb për dhëmb me atë det të egërsuar, me ato dallgë të tërbuara, që kërkonin të mbillnin shkatërrim, që kërkonin viktimë dhe pré në «mbretërinë» e tyre të detit.

«Jo, xhanëm, jo! S'jemi nga ata burra që të dorëzohemi ne — mendoi Petraçi, marinari më i ri i «Teutës». — Turfullo sa të duash, more det i zemë-

ruar!» dhe Petraqi, bashkë me të tjerët luftonte për të mbërthyer arkat më mirë me kavon e çeliktë.

Deti oshëtinte nga një zhurmë e frikshme. Duke sikur vinte nga thellësitë e mëdha ajo zhurmë. Marinarët shihnin njëri-tjetrin. Ishin serioze ato fytyra. Ata kishin marrë përsipër një barrë shumë të rëndë, por që duhej ta përballonin me çdo kusht.

Qielli ishte errësuar nga retë e dendura, që varreshin deri poshtë. Era ulurinte me një zë të frikshëm, kurse dallgët e zemëruara shfrynin me forcë të madhe inatin mbi anije. Një dallgë e lartë, që erdhi me shpejtësi, hodhi me një forcë të çuditshme qindra metra tutje njërën nga mbrojtëset e gadinave të spirancës.

— Mbrohuni! Ulni kokat! — u dëgjua përmes altoparlantit zëri i qartë, i fortë, por pak i ngjirur i kapitenit. Ai kish marrë një mikrofon në dorë dhe që nga ura e kapitenerisë drejtonte punimet për sigurimin e tubave dhe të arkave.

Paralajmërimi i një furtune më të madhe ishte i shpejtë, por edhe reagimi i marinarëve po aq i shpejtë. Vecse dikush u rrëzua në kuvertë nga dallga. Një tjetër iu hodh me shpejtësi në ndihmë dhe e ngriti.

Ai që ishte rrëzuar kishte qenë vetë nostron Llazari. Ai ishte tërë nerva nga kjo e papritur që i ndodhi dhe ku pa? në sytë e marinarëve më të rinj!

— Ta marrë e mira, ta marrë! — shfryu. Pastaj, duke dashur të zbusë sadopak atmosferën e krijuar, shtoi: — Ku vajti e më ndodhi kështu mua në sytë e të tjerëve?

Por askush nuk e pati mendjen te fjalët e tij. Ndofta nuk i dëgjuan mirë për shkak të zhurmës së madhe të dallgëve.

Petraqi nuk e ndiente veten mirë. Sikur i përzihej.

«Edhe kjo më duhej!» mendoi.

Anija lëkundej tashmë si një gogël sa djathtas majtas. Edhe dyshemeja herë ngrihej e herë ulej. Për të qëndruar, marinarët duhej të mbaheshin diku.

«Me siguri nja shtatë ballë do t'i ketë deti sot», i shkoi ndër mend nostromit.

Pamja ishte tepër e vështirë. Asgjë nuk mund të shikohej tutje dy miljeve.

Një dallgë e lartë mbuloi tërë kuvertën. Vasfiu, oficeri i parë, u ndodh në befasi. Dallga e përplasi. Desh kaloi tutje bortit të anijes, por duke ruajtur gjakftohtësinë u kap pas kavos së çelniktë. Duart iu gjakosën, por nuk e lëshoi kavon.

Asnjë dallgë, asnjë vështirësi nuk i lëkundei marinarët tanë. Tubat e lidhur sërish tani lëviznin më ngadalë. Kavot e bënë punën e tyre — rreziku ishte mënjanuar. Dallgët le ta vazhdonin punën e tyre.

Xhevdeti i shihte me simpati ata marinarë trima, që megjithëse e kishin kryer detyrën për të siguruar tubat dhe arkat, nuk po largoheshin, ndërsa dallgët vazhdonin t'u përplaseshin në trup.

— Shokët e turnit të natës të largohen! — tha ai që lart, — Të tjerët të ngrohen, të ndërrohen dhe të çlodhen!

Marinarët lëvizën me përtesë drejt kabinave të tyre. Mes tyre ishte edhe Vasfiu. Duart e gjakosura i kishte lidhur me fasho.

«Teuta» eci me shpejtësinë e zakonshme. Drejt Durrësit afroheshin me shpejtësi.

— Ja ku duket Durrësi! — tha tërë gëzim njëri ndër marinarët e rinj.

Të gjithëve iu duk sikur iu hoq një barrë e

rëndë që i mundonte. Në fytyrat e dobësuarra u ravijëzua kënaqësia. Atdheu i tyre ishte fare pranë.

Ne u takuam me këta njerëz në njërin nga sallat e anijes. Pranë nesh ishin kapiteni dhe komisar i anijes. Ata na treguan për këtë udhëtim të vështirë, plot të papritura.

— Çdo gjë harrohet, edhe e keqja, — nisi të flasë marinar i ri, Petraqi.

— Kur isha i vogël gjithnjë kam ëndërruar të bëhem marinar, por në Detin e Zi dhe Egje kuptova me të vërtetë se ç'do të thotë të jesh marinar. Shokët talleshin me frikën time. Epo sigurisht, ata janë regjur në det! Kanë kaluar sa e sa prova. Për mua kjo ishte prova e parë me vështirësi. Deti të mësoka me vështirësitë — përfundoi Petraqi.

Të tjerët qeshnin, ndërsa ai vazhdonte akoma të fliste. Pas pak në sallonin e gjerë të «Teutës» u ndie lëvizja e marinarëve. Ata po bëheshin gati për të zbritur në tokë. Në nuk duhej t'i pengonim më tepër dhe u ndamë si miq me këta njerëz të thjeshtë, të dashur dhe më vullnet të hekurt.

NË ORTIN «42»

Era e fortë frynte pa pushim. Zhurma e saj dëgjohej qartë dhe në kapanonin ku po flinin minatorët. Kanatet e njërës dritare nisën të lëvizin nga pak dhe më në fund ato u hapën duke u përplasur herë me njëra-tjetrën e herë pas murit.

— Kush e la atë dritare çelë? Mbylleni, he burra! — u dëgjua përmes asaj zhurme zëri i një minatori të përgjumur.

— Mbyllë ishte, por era e hapi, — u dëgjua një tjetër.

— Qenka tërbuar sonte. S'do të na lërë të pu-shojmë! — tha me zërin prej basi një minator veteran. Dhe u ngrit ta mbyllte dritaren.

Nga jashtë dëgjohen hapa e zëra. Pas një çasti dera e kapanonit hapet.

— O Dodë, Dodë! — bërtiti një minator i tur-nit të tretë.

— Ç'keni, he burra? Përse nuk e lini Dodën me fjetë? — ndërhyri minatori që mbylli dritaren.

— Dodë këtu, Dodë atje! A s'mund të bëni pa të?

— Por ai është përgjegjës, e kur bllokohet furr-neli duhet me qenë në vend edhe ai.

— Cili furrnel është bllokuar?

— I tridhjetepesti, ai në ortin «42».

— Oh, më i rëndësishmi! — tha minatori vëteran dhe iu afrua Dodës, që nuk po merrte vesh së ç'bëhej rreth tij.

— Sa është ora? Jam vonuar, — tha më të shpejtë Doda nëpër gjumë.

— Jo, jo nuk je vonuar, por është bllokuar tridhjetepesa.

— Aha, njitash po çohem! — tha Doda dhe u cua me disa lëvizje energjike.

Jashtë bënte ftohtë. Era iu përplas menjëherë në fytyrë minatorëve. Toka ishte bërë kallkan nga ngricat dhe këmbët kërcisnin me zhurmë nëpër atë tokë të fortë si gur. Doda ecte me hap të shpejtë duke i lënë pak mbrapa shokët e tij. Në galëri u fut i pari. Brenda bënte më ngröhtë. Fytyrë e Dodës, e skuqur dhe e ngrirë nga nxitimi dhe të ftohtit, sikur u zbut atje në galëri.

Minatorët e turnit të tretë, kur e panë, morën frymë lirisht. Shikimet e tyre u përqëndruan tek Doda. Dukej sikur secili thoshte në këto çaste! «Ja, erdhi Doda, çdo gjë do të shkojë mirë».

— Duhet të hyj brenda në furnel! — tha prërë Doda. Me lëvizje të shpejta dhe të mësuara u lidh në bel me litar. Pastaj nxori nga një xhep i fshehtë tezerën e Partisë.

— Shoku Dedë, na, mbaje tezerën!

Deda, sekretari i organizatës bazë të Partisë, u prek. «Gjithmonë i pari në sakrifica dhe i fundit në pretendime!» i shkoi atij në mendje parullë e Partisë. Ai ishte i sigurt se edhe po ta ndalonte, Doda do t'i përgjigjej: «Dikush duhet të hyjë, përse mos ta bëj unë?»

Pas kësaj Doda u zhyt në furnelin 32 metërsh të thellë, që i ngjante një pusi. Ai kishte hyrë dhe

herë të tjera në furnel. Në një zbritje të tillë kishte plagosur këmbën nga një gur që e kishte goditur fort. Tanimë kishte eksperiencë. Pas pak ai tundi litarin që nga poshtë. Kjo donte të thoshte «tërhiqmëni». Doli i lagur nga uji dhe i përlyer nga balta. Vetëm sytë e mëdhenj dukej sikur lëshonin rreze drite.

— Vendi asht bllokue keq. Janë rrëzuar edhe trarë. Bakri e ka mbuluar, e është krijuar më duket një shtresë e trashë. Duhet vendosur minat, ndryshe nuk kemi gjë në terezi. Kanë me m'u dashtë katër minatorë me hapë birat.

Doda bëri një pauzë, e, pasi i pa me kujdes shokët, shtoi:

— Veçse një gjë dua me ju thanë, brenda është ftohtë, baltë ka me bollëk dhe ujët depërton. Nuk dua të jap asnjë urdhër, puna është me vullnet. Edhe unë do të punoj me ata që do të zbresin poshtë.

Heshtja zgjati shumë pak, vetëm disa sekonda. Minatorët panë njëri-tjetrin në sy. Ata e dinin se do të punonin në kushte të vështira, të lidhur me litar, do të hapnin me baromina bira për plasjen e minave.

— Do të futem unë, — ndërhyri Prenga. Zëri i tij ishte i vendosur. Ky ishte fugisti i turnit.

— Edhe unë, — tha Gega.

— Më merrni edhe mua, — tha një minator i ri.

Doda nuk e priste që ai minatori i ri të dilte vulnetar. Nuk ishte futur asnjëherë në furnel. Kjo ishte kalitja e parë me vështirësitë.

— Mirë, lidhu me litar — tha i gëzuar përgjegjësi i turnit. Do t'ia dalim mbanë, — tha me bindje

të plotë. — Të tjerët të shkojnë në furnelin tjetër, që të mos qëndrojnë pa punë.

Doda e shokët e tij u lëshuan njëri pas tjetrit brenda në furnel. Duhej të hapnin 16 bira në atë bllok të ngjeshur bakri, dheu dhe balte. Pas pak u dëgjua goditja e barominave. «Gum... Gum... Gum... kërcisnin barominat. Minerali mund të shembej nën këmbët e tyre, por katër minatorët e rrihnin pa pushim dhe me kujdes atë masë të metaltë. Llamba elektrike ndriçonte zbatë fytyrat e tyre. Ishin bërë qull nga ujët që rridhte nga të plasurat e furnelit. Doda ngriti llambën dhe i drejtoi sytë andej nga gryka e furnelit. Dy minatorë kishin zgjatur kokat sikur të donin të depërtonin me shikimin e tyre atje poshtë, në thellësinë e madhe të furnelit. Shqetësoheshin për fatin e shokëve. Vetëm pas dy orëve, Doda tundi litarin. Do të ngjiteshin, birat ishin gati. Ai doli i fundit nga furneli, pasi kishte ndezur minat me fitil të gjatë. Ngjitja u bë e shpejtë. Ai e të tjerët u tërhoqën tutje grykës së furnelit.

Pas pak u dëgjua një plasje e mbytur. Doda vajti shpejt për të parë rezultatin, por mbeti i ngri-rë në vend. Nga plasja nuk kishte rënë asnjë copë bakër. Furneli ishte akoma i bllokuar.

— Ç'mund të ketë? — tha me inat Doda.

— Ti mos u mërzit, he burrë! Do t'i hapin prapë birat — i tha Prenga.

— S'e kam fjalën aty. Nuk i përtoj, se unë zbres prapë poshtë, por ne kemi pezulluar prodhimin.

Katër njerëz u futën përsëri në furnel. Dy orë të tjera pune. Pas plasjes së dytë vetëm disa copë minerali ranë poshtë. Përsëri dështim. Ashtu siç ishin të lodhur e të rraskapitur, dolën jashtë.

— Do të pimë diçka në bufe për me u ngrohë. Pastaj prapë në furrnel! — tha me zë të lodhur Doda.

— Po, po, mos ki merak! — e qetësoi Gega.

Për të tretën herë u futën në furrnel. Dështimet njëri pas tjetrit nuk e kishin mposhtur vullnetin e tyre. Përsëri nisën të zhurmonin barominat me atë gum-gumin monoton. Balta dhe uji rrihnin trupat dhe fytyrat e minatorëve.

Doda përsëri doli i fundit nga furrneli. Vetëm kur furrneli u zbraz krejtësisht nga minerali pas plasjes së tretë, vetëm atëherë sikur u çlirua nga një ankth i madh. Këmbët iu prenë, por e mbajti veten.

— Tashti, ti Tomë e Ndue, bëni përforcimet e armaturës.

— Mos kij dert, Dodë. Shkoni tash, se fjalën e kemi ne — iu përgjigj Ndueja.

Katër minatorët bashkë me Dodën shkuan në banjë, atje brenda në galeri. Kur dolën, kishte rënë mbrëmja. Kurbneshi llamburiste nga dritat. Ecën me hapa të ngadalta mbi tokën e ngrirë kallkan.

— Tash do të çlodhemi mirë, he Dodë?

— Po, e kemi hak, apo jo?

Kishin kaluar një ditë të vështirë dhe të lodhshme.

VENDOSMËRI KOMUNISTE

Rulat, në të cilat mbështetej furra lëvizëse e pjekjes së çimentos, ishin çarë. Ato duhej të hiqeshin dhe të zëvendësoheshin me të tjera. Por zëvendësimi i rulave mund të bëhej vetëm po të pritej ftohja e furrës, e cila zgjaste plot dy javë. Nuk ishin pak! Dhjetëra, bile disa qindra tonë çimento nuk do të transportoheshin nëpër objektet e ndërimit të atdheut tonë.

Bajrami, brigadier i elektrikistëve dhe sekretar i organizatës bazë të Partisë, dukej i menduar. Ai e dinte se ç'vendim do të merrnin remontierët: të bënin remontin e nxehtë të rulave, të punonin në kushte të vështira, në një temperaturë të lartë, të duronin afshin e nxehtë dhe të padurueshëm të furrave. Dhe ja, si vullnetarë për të hequr rulat dolën Sinani dhe Shyqyriu.

Bajrami s'kishte si të kundërshtonte kur ata ngulnin këmbë aq shumë «Ç'njerëz»! mendoi.

— Hajt, drejtoje pompën e ujit nga ne! — i tha Sinani shokut të tij.

Ai po lagej para se t'u afrohej rulave të nxehtë që duheshin hequr e zëvendësuar. Pas pak një rrymë e fortë uji lagu trupat e dy remontierëve të palodhur. Dhe ashtu të lagur siç ishin, me ujët që u

rriidhte çurkë nga koka, nga teshat, nisën punën. Bajrami shihte se si thahej ujët në trupin e tyre, si u shkonin djersët palë-palë e pastaj përsëri lageshin me ujë për të rifilluar punën e nisur më parë. Me sa këmbëngulje punonin! Bajramit iu mbështuall një lëmsh në grykë, tek i shihte ata si punonin me aq ndërgjegje me aq vendosmëri dhe guxim. «Asnjë vështirësi nuk i ndal dot njerëzit tanë!» mendoi.

Pranë tij u afrua Nikolla, inxhinieri mekanik i fabrikës. Edhe ai e hodhi shikimin atje ku zëvendësoheshin rulat. Që të dy qëndronin pa folur. Dukej sikur mendonin për të njëjtën gjë. Plani i prodhimit mezi realizohej qëkurse zëvendësuan gazin me qymyrguri.

— Ç'sakrificë! — ndërhyri në bisedë Nikolla.

— Po! E megjithatë rendimenti i prodhimit qëndron akoma i ulët, më poshtë nga kufiri i projektit, — tha Bajrami.

— Po, po, 6-7 kv. çimento më pak në orë. Epo nuk është për fajin tonë. Janë arsye objektive.

Sekretari i Partisë e pa me vërejtje. Inxhinieri i uli sytë. Pastaj u ndanë. Por Nikolla, që nga ai çast, e humbi qetësinë. «Si, xhanëm, nuk po bëjmë dot gjë për të ngritur rendimentin?» shqetësohej ai. Dhe nisi të mendohej. Diçka, e vëgëlluar në fillim, i lindi në kokë. Përsëri iu afrua furrës, hapi një bisedë me punëtorët rreth vendosjes së zinxhirëve në furra e pastaj shkante në zyrën e tij e qëndronte deri vonë. Kështu bënte ngahera. Deri vonë drita nuk shuhej atje.

«Ç'bën ky njeri kështu? — mendonte sekretari. Një turrë me libra ishin shpërndarë në tavolinën e tij.

— Më ka lindur një mendim, por nuk e kam kristalizuar akoma — i tha një ditë Nikolla.

— Po hë de, i mirë është? — e pyeti sekretari.

— Për të mirë mundohem. E kam hallin të ngremë rendimentin.

— Aha, ja si qenka puna! Bukur fort!

Dhe Bajrami ulej në një karrike, shfletonte edhe ai ndonjë libër e pastaj largohej për ta lënë të qetë Nikollën.

— Bisedo edhe me punëtorët. Ata kanë përvojë në këtë punë — i thosh sekretari.

Dhe Nikolla vërtet ashtu bënte. Bisedonte gjatë me ta, bënte debate, i pyeste, u merrte mendim dhe përsëri ulej në tavolinën e tji.

Kaluan disa javë pune intensive. Nikolla dukej i lodhur dhe i dërrmuar nga netët plot shqetësime e pa gjumë. Më në fund ai i tregoi Bajramit projektin e tij.

Bajrami e mori në duar projektin. U zhyt thellë në mendime, bëri pastaj disa pyetje sqaruese. Mendimi i Nikollës iu duk i guximshëm.

— Siç e sheh, unë parashikoj të bëhen rivedosja e zinxhirëve brenda në furrë, të ndërrohet sistemi i tyre i vendosjes. Këtë do ta bëjmë në kohën e rimontit kapital të fabrikës.

Si do ta prisnin të tjerët këtë propozim? Dhe reagimet negative u dukën qysh në fillim.

— Ç'thoni, more vëllezër? Ç'rikonstruksion e rivedosje zinxhirësh na propozoni? Hajde, hajde! Ne po na vjen festja vërdallë me planin, kurse ju thoni «rikonstruksion». Lërnani rehat, vëllezër! — u ishte përgjigjur një shok me përgjegjësi në drejtori.

— Mirë xhanëm, të thërrasim edhe specialistët!

Të shohim ç'mendim kanë ata — kishte ngulur këmbë sekretari i Partisë!

— Urdhëro! Le të vijnë, posi! Po unë e di qysh tani mendimin e tyre! Kot e kini, — tha shoku i drejtorisë.

Dhe vërtet erdhën specialistë nga disa fabrika çimentoje të vendit tonë. Diskutimet ishin të shumta. Pati pro dhe kundër. Atëherë u detyrua të ngrihej përsëri Bajrami.

— Këtu dëgjuam mendime të ndryshme, — nisi të flasë qetë-qetë ai. Më shumë u shprehën kundër projektit të inxhinier Nikollës. Pati nga ata që shkuan edhe më larg: të cilët propozuan t'i dërgojmë një shkresë Ministrisë së Ndërtimit të na ulet plani i prodhimit për «arsye objektive», siç u shpreh njëri këtu. Ka mundësi që shokët e ministrisë të miratojnë propozimin tonë për të ulur planin e prodhimit. Kjo mund të ndodhë. Por unë desha t'ju pyes juve, shokë specialistë dhe shokë të drejtorisë: A është e drejtë të propozojmë të ulim planin e prodhimit të çimentos? Ne e dimë sa nevojë për çimento kanë objektet e ndërtimit, që po ngrihen kudo në vendin tonë. Për mendimin tim, ai shok që bëri këtë propozim nuk e ka vënë politikën në plan të parë. Ndërgjegjia jonë komuniste nuk duhet të na e lejojë një gjë të tillë. Sa për projektin e inxhinier Nikollës unë shprehem në favor dhe kam besim të plotë se ai do të dalë me sukses.

Dhe Bajrami u ul në vend i skuqur paksa nga ai diskutim plot zjarr.

— Por ama edhe eksperimente nuk na lejohet të bëjmë, shoku sekretar, jo! Kush e merr përgjegjësinë në qoftë se ne dështojmë? — ndërhyri me forcë një nga anëtarët e këshillit teknik.

— Ne, komunistët, të gjithë! Dhe do t'i themi haptas Partisë: ja, u përpoqëm, vramë mendjen, humbëm kohë, u shqetësuam e u lodhëm, por këtë radhë dështuam. Po, po, këtë radhë, se pastaj do ta gjejmë me çdo kusht rrugën për të ngritur rendimentin.

— More shokë, le të flasim shtruar, — u ngrit të flasë një inxhinier nga fabrika e çimentos së Fushë-Krujës. — Ju, shoku Bajram, e shoh se jeni përkrahës i flaktë i propozimit të inxhinier Nikollës. Por, pa më thoni, — shtoi ai me ironi, — pa më thoni, inxhinierët që e kanë projektuar më parë këtë fabrikë nuk e kanë pasur parasysh atë që thotë inxhinier Nikolla? Ma merr mendja që firma e huaj nuk na ka lënë shteg për të vepruar ne. I ka parashikuar të gjitha.

— Ja, kjo është krejtësisht e gabuar, shoku inxhinier. Më duket se po përkuleni pak si shumë përpara teknikës së huaj. Mos i nënvleftësoni mundësitë dhe aftësitë e specialistëve tanë, — tha Bajrami.

— Në radhë të parë, i dashur shok, matu me shprehjet e mos na fut në kallëpe të tilla. Dhe së dyti unë nuk thashë se i nënvleftësoj aftësitë profesionale të njerëzve tanë.

— Më duket, shoku inxhinier — u hodh e tha Bajrami — ju po flisni pa u thelluar mirë në projektin e inxhinier Nikollës. Nuk e njihni atë hollësisht.

Nikolla qëndronte i heshtur e po dëgjonte këtë duel midis sekretarit të Partisë dhe inxhinierit nga Fushë-Kruja. Mirëpo dikush propozoi që të fliste edhe një herë inxhinier Nikolla. Prandaj ai u ngrit.

— Unë, jo vetëm që jam i bindur se rikonstrukcionin mund ta arrijmë me siguri, por mendoj edhe

se do të arrijmë të bëjmë rritjen e shpejtësisë së rrotullimit të një furre.

— Ashtu! — tha pa u përmbajtur inxhinieri. — Nga sa sekonda në sa?

— Unë mendoj që rrotullimi i furrës të ulet nga 57 sekonda për xhiro në 47 sekonda.

— Ha-ha. Ç'po na thua! — ia priti inxhinieri nga Fushë-Kruja. — Por a ke menduar se ç'do të ndodhte atëherë në sistemin mekanik të furrës? Sepse dihet që rulet e vendosura janë llogaritur për tjetër shpejtësi. Me sa duket ti kërkon të na e nxjerrësh furrën jashtë përdorimit!

— Mos u ngutni, inxhinier, të shprehni mendime që padashur ju çojnë në gabime. Ju lutem mos flisni në këtë mënyrë! Përse flisni me kaq siguri?

— Epo edhe ne nuk hamë bar. Dhe, me sa di unë, kot nuk më keni thirrur në mbledhjen tuaj, apo jo? — tha ai me ironi.

Nuk iu dha përgjigje. Megjithatë shumica e pjesëmarrësve të mbledhjes së këshillit teknik u shpreh kundër projektit të inxhinier Nikollës.

— Natyrisht këtu nuk është thënë fjala e fundit. Atë do ta thonë komunistët, punëtorët.

Nikolla dukej i dërrmuar shpirtërisht.

— Nuk ia dalim dot në krye pa ndihmën e drejtorisë, jo. Unë po e tërheq propozimin tim, Bajram!

Pa shih, pa shih! I ngrite duart! Po tërhiqesh?

Bajrami heshti pak dhe, si u mbush mirë me frymë, vijoi:

— Jo, Nikollë. Projektin tënd do ta diskutojmë edhe në organizatën bazë të Partisë, do të dëgjojmë se ç'thonë komunistët.

Po atë ditë u mblodh byroja e organizatës bazë të Partisë të fabrikës së çimentos «V.I. Lenin», ku Bajrami bëri propozimin të mblidhej organizata bazë e Partisë.

Ajo që një mbledhje e jashtëzakonshme. Njëri pas tjetrit të gjithë komunistët u shprehën për rikonstruksionin, për idenë e inxhinier Nikollës.

Pastaj Nikolla e Bajrami vajtën e biseduan shtruar edhe me punëtorët e furrave.

— Ideja është e mirë dhe e guximshme, — tha një ndër punëtorët. — Ne na ke me vete. Do ta bëjmë natën ditë, dhe projektin do ta realizojmë.

— Në qoftë se dalim keq me planin, boshllëkun do ta plotësojmë bashkë — u shpreh Foni.

Bajramit iu ngroh zemra. Masa e miratoi mendimin. Organizata bazë e Partisë kishte pasur të drejtë kur kishte thënë: t'u drejtohem punëtorëve, atyre që do të kryejnë rikonstruksionin.

Komunistë e punëtorë pa parti u vunë në lëvizje për të bërë rikonstruksionin. Komiteti profesional u vu në krye të punës propagandistike për vendosjen e parullave të ndryshme, fletërrufeve për punëtorët më të mirë, për propagandimin e punës, për rikonstruksionin. Herë pas here nga qendra e zërit flisnin punëtorë të ndryshëm. Ata zotoheshin të bënin jo vetëm rikonstruksionin por edhe rimontin e mesëm njëkohësisht.

Prova e fazës së parë, të eksperimentimit saktësoi vërtetësinë e mendimit të inxhinier Nikollës dhe të vendosmërisë së sekretarit të organizatës bazë të Partisë dhe të komunistëve të tjerë. Ishte kaluar kufiri i përcaktuar nga projekti i projektuesve të fabrikës duke u prodhuar 6 kv. çimento më shumë në orë.

Nikolla e Bajrami vetëm tani, pas një kohe të gjatë lufte të vazhdueshme mendimesh e nervash, u qetësuan. Bajrami i shtrëngoi dorën me dashuri dhe simpati të thellë Nikollës.

— Të lumtë, vëlla, na ke bërë një punë të mrekullueshme, me të vërtetë krijuese!

— Ehe, more Bajram, po të mos kisha pasur mbështetjen e fortë të organizatës-bazë të Partisë dhe të punëtorëve as që do të kisha bërë gjë. Do të kishte triumfuar mendimi konservator.

Bajrami dukej tepër i lodhur.

— Dhe tani na duhet të vazhdojmë fazën e dytë të eksperimentimit, të përfundojmë edhe rikonstrukcionin e furrës së dytë.

— Pa dyshim, Nikolla.

Dhe ata u ndanë nga njëri-tjetri. Kishte fituar këmbëngulja dhe vendosmëria komuniste.

PËRSËRI NË FRONTIN E PUNËS

Xha Dashoja, pensionisti 65 vjeçar ecte me hap të ngadalshëm nëpër ato rrugë plot dredha të fshatit Zusë. Ai mori drejtimin nga fabrika e çimentos e Shkodrës, atje buzë lumit Bunë. Ja ku dukej ajo së largu: tymi shtëllunga-shtëllunga ngjitej në qiellin e kaltër.

Ka pesë vjet që është shkëputur nga fabrika e çimentos, por zemrën e ka atje, në fabrikë. Me të janë lidhur gëzimet, shqetësimet dhe sukseset e tij. Se nuk i thonë shaka të punosh 36 vjet rresht në një vend. Çdo kënd i fabrikës është shumë i dashur dhe i zgjon kujtime të ndryshme. Qysh kur doli në pension ai ka ardhur shpesh në këtë fabrikë, për të biseduar me punëtorët, për të parë si punojnë ata, si punon ai punëtori i ri që i mori stafetën. I kundronte me një farë lakmie ata punëtorë të rinj dhe herë-herë, kur e merrte malli për punë, merrte lopatën në dorë, e mbushte disa herë me qymyrguri dhe e hidhte në furrë. Pastaj i pëlqente të shtynte vagonin me gur, argjil ose qymyrguri. Punëtorët e vështrojnë me simpati e dashuri këtë punëtor të vjetër, që kish punuar me ndërgjegje të lartë për aq vite. Sa herë ata kishin dëgjuar të flitej për të nga më të vjetrit, sa gjëra u kishin treguar për punën e tij, për

ndërgjegjen në punë, për vendosmërinë dhe guximin e tij!

Tek ecte me atë hap të qetë, xha Dashoja dukej si i menduar. Njerëzit që kalonin rastësisht andej e përshëndesnin plot respekt këtë burrë të moshuar me flokë të zbardhura, me fytyrë të çiltër e shumë fisnik. Edhe xha Dashoja u përgjigjej me respekt duke hequr kasketën ngjyrë kafeje nga koka. «Nadja e mirë!», «T'u rritë ndera!» etj.; ndonjërit edhe i shtërngonte dorën fort e pastaj vazhdonte rrugën e tij.

Atë ditë ishte çuar herët, më herët se zakonisht. Dhe askush nuk e dinte se ku po shkonte. Por Dashoja natyrisht nuk mund t'i thoshte të gjithëve, se po shkonte në fabrikë. Ai kish dëgjuar se nga fabrika kishin dalë 27 vullnetarë për të shkuar e jetuar përgjithmonë në kooperativën e Oblikës. Ata i ishin përgjigjur thirrjes së Partisë.

«Po unë, si pensionist, ç'duhet të bëj në këto çaste? A nuk mbetet vendi i tyre i punës bosh? Posi! Do të mbetet bosh. Edhe unë duhet të bëj diçka, megjithëse jam pensionist» mendonte në shtëpi Dashoja.

Kish marrë një vendim. Të shkonte në fabrikë e t'u thoshte: «Dua të punoj për sa kohë që vendi i 27 vullnetarëve do të mbetet bosh, se fabrika nuk duhet ta pakësojë prodhimin e çimentos për asnjë çast.» Po përsëri ngurronte. E kjo vinte jo së në fabrikë mund të lodhej, se do të prishte qetësinë e pensionistit. Jo, aspak. Atë e hante vetëm një merak: Po shokët e fabrikës ç'do të thonë vallë? Si do ta presin propozimin e tij? Ai nuk donte që ndonjëri të mendonte se ja, xha Dashoja e bëri këtë për lekë, që të ketë përfitim personal, të marrë shpërblim

suplementar mbi pensionin e tij. Këto mendime e shqetësime nuk e linin rehat. Por më në fund kishte vendosur. Le të mendojnë ç'të duan. «Unë nuk jam nga ata burra që koritem për lekë» kishte menduar.

Po ecte me këto mendime në kokë dhe as dëgjoi se si e përshëndeti një punëtor.

Punëtori duke buzëqeshur u largua. Tani xha Dashoja i ishte afruar fabrikës. Ai u habit sa shpejt e kish bërë këtë rrugë atë ditë. Por ama djersët ia kishin mbuluar ballin e rrudhur.

— A janë mbledhë të tanë punëtorët?

— Po, axhë. Aty janë... Po ti pse?...

Xha Dashoja nuk i dha përgjigje këtij punëtor kureshtar, që me atë pyetje kërkonte t'i zbulonte sekretin që mbante fshehur.

Askush nuk u çudit kur e pa xha Dashon të hynte në sallën e mbledhjes. Ai kish ardhur edhe herë të tjera kur diskutoheshin probleme të prodhimt!

— Hajde, hajde, ulu këtu! — i tha një punëtor veteran.

Dhe ai u ul, pasi hoqi kasketën dhe e vendosi mbi gjunjë. Atë ditë do të përcilleshin 27 vullnetarët për në fshat. Drejtori i fabrikës e mori fjalën. Ai përshëndeti këta përfaqësues të klasës punëtore që po i përgjigjeshin thirrjes së Partisë. Pastaj u ngritën disa vullnetarë njëri pas tjetrit. Xha Dashoja i dëgjonte me vëmendje dhe emocionohëj nga fjalët e tyre. Ata premtonin se do ta çonin në fshat frymën e klasës punëtore, disiplinën, rregullin dhe organizimin e saj. «Sa mirë!» mendonte xha Dashoja.

Ishte krijuar një atmosferë prekëse. Kur të gji-

thë menduan se mbledhja ishte aty nga fundi, xha Dashoja ngriti dorën e tha:

— Me leje!

Tërë vështrimet e punëtorëve u kthyen nga ai. Xha Dashos i erdhi zor në fillim nga ky përqëndrim i shikimeve. Fytyra iu mbulua nga një ngjyrë e kuqe. Edhe fryma iu duk sikur iu muar.

— Fol, xha Dasho, fol! — e nxiti drejtori kur pa një farë drojtjeje tek ai.

— Desha me i thanë nja dy fjalë, o shokë!... Këta shokë po bëjnë një punë shumë të mirë, që po shkojnë në kooperativë. Por ama një gjë dua t'u kërkoj: të punojnë si në fabrikë... të na mbajnë nderin e klasës punëtore...

— Mos kij merak, xha Dasho! Do të dalim faqebardhë... — u përgjigj njëri ndër vullnetarët.

— Tash kam një propozim. Mos ma merrni ters, he burra, e?

— Jo, jo! foli duke buzëqeshur sekretari i organizatës bazë të Partisë.

— Fabrikën e dua si veten, prandaj dua të punoj për aq kohë sa të gjeni të tjerë puntorë që të zëvendësoni vullnetarët e fshatit... Se prodhimi nuk duhet pakësuar asnjë grimë.

Në sallë kishte rënë qetësia. Të gjithë ishin përqëndruar tek ky njeri tërë thinja në kokë e rrudha në fytyrë. Këtu ai kishte kaluar pjesën më të madhe të viteve të tij. E nisi jetën si punëtor qysh i ri në fabrikën e çimentos, në këmbët e Taraboshit plak. Punonte që nga mëngjesi e deri në mbrëmje për një kafshatë bukë në fabrikën e pronarit. Asnjë ditë gëzimi nuk pa, vuajtja dhe hidhërimi mbushnin ditët e tij. Disa herë bënë grevë për kushtet e punës, disa herë sabotuan prodhimin në kohën e pushtimit

nazifashist. Vaso Kadia, që punonte me xha Dashon, e frymëzonte, i hapte sytë për të kundërshtuar dhunën dhe shfrytëzimin. «Do të vijë një ditë që do të jetojmë ndryshe, kur do të bëhemi ne, punëtorët, zotër të fabrikës», i thosh shpesh militanti komunist. Dhe vërtetë ashtu ndodhi. Krejt ndryshe rrodhi jeta e tij në vitet e pushtetit popullor. Ai punoi me gjithë shpirt për t'i dhënë popullit sa më shumë çimento, që të ringriheshin urat e rrënuara, shtëpitë gërmadha. E në qoftë se edhe Shkodra, qyteti i tij i lindjes, ishte mbushur tërë shtëpi shumëkatëshe, fabrika e uzina, kopshte e spitale, një ndihmë kish dhënë edhe ai, xha Dashoja, me çimenton e tij.

Xha Dashoja gëlltiti pështymën dhe, duke dashur të prishë qetësinë e vendosur, shtoi:

— Mos mendoni se e bëj për lekë, jo! Besa nuk dua asnjë shpërblim... se fabrikën e kam timen... Ja, kështu...

E kishin mbuluar djersët. Punëtorët po e shikonin me shumë dashuri. Ata ishin prekur nga fjalët dhe qëndrimi i xha Dashos. Pastaj, kur e pa se nuk kishte për të shtuar gjë, tha:

— Kaq pata...

Në sallë shpërthyen duartrokitjet. Dikush fshiu edhe lotët që, padashur, e kishin tradhtuar. Tani tek të gjithë pasqyrohej gëzimi. Shumë veteranë të fabrikës i vajtën pranë dhe e përgëzuan xha Dashon për vendimin e tij...

— Të lumtë, e ke bërë si burrat! — i tha njëri ndër ta.

Dhe iku pastaj për në shtëpi. Të nesërmen veshi rrobat e punës dhe, pa zbardhur akoma drita, u drejtua nga fabrika e tij.

Roja e fabrikës, kur e pa u habit:

— S'të paska zënë gjumi, he burrë! As pesë nuk ka shkuar ora.

— Pata qejf t'i takoj ata të turnit të natës.

— Mirë, mirë si të duash...

Përgjegjësi i turnit, Hamdiu, i doli përpara. Ia shtërngoi dorën miqësisht pensionistit.

— Mirë se erdhe, xha Dasho, — i tha ai.

— Nadja e mirë!

— Erdhe, a!

— Po, besa, s'më ka zënë gjumi mbrëmë.

— Ku do të punosh?

— E si të them? Unë i njoh të gjithë sektorët...

— Mirë, pra, do të punosh te furrat...

Xha Dashoja hyri me një ndjenjë gëzimi në fabrikë. Iu afrua furrës dhe ndjeu se zemra nisi t'i rrahë me të shpejtë. Sytë iu njomën. Ja, këtu në këtë vend, kishte punuar ai vitet e fundit para se të dilte në pension.

«Përsëri këtu» mendoi, pastaj sikur i dha kurajë vetes «Mbaje veten Dasho, si burrat, mos të t'i shohin lotët të tjerët, se është turp»; pastaj, me duart muskuloze, kapi lopatën e nisi të hedhë në mënyrë ritmike qymyrin në grykën e zjarrtë të furrës. E kur furra u ngop me lëndë djegëse, xha Dashos nuk i rrihej më në një vend. Shkoi të shihte si ngarkoheshin vagonat me gurë e argjil. Aty kish-te edhe disa punëtorë të rinj.

— Kujdes, djema, ruajini këmbët nga vagonat! — e pastaj, së bashku me ta, shtyu vagonin pranë furrës së tharjes së gurit dhe të argjilit.

Përsëri u ndodh pranë grykës së furrës. Futi një hekur të gjatë për të shtyrë mirë qymyrin, që të digjej në mënyrë uniforme. Ishin sekretet e zanatit që Dashoja i kishte mësuar prej vitesh.

Ardhja e pensionistit i dha një vrull më të madh punës. Të rinjtë nuk deshën të mbeteshin mbrapa xha Dashos.

Ditën e dytë të punës të xha Dashos në fabrikë u duk edhe një pensionist tjetër. Ky ishte Myrtoja.

Pas pesë vjetësh shkëputjeje ata ndien përsëri afshin e punës dhe thyen kështu qetësinë dhe monotoninë e jetës pensioniste.

Dhjetë ditë qëndruan atje. Koha e largimit erdhi. Në fabrikë kishin ardhur forca të reja punëtore. Drejtorja dhe komiteti profesional i fabrikës, përpara se të largoheshin të dy pensionistët, organizuan një takim me punëtorët.

Shumë fjalë të mira, të ngrohta dhe miqësore shprehën punëtorët e fabrikës së çimentos. Pensionistët nuk mundën të thoshnin asnjë fjalë, sepse nuk i linte mallëngjimi.

ZEMRA TË FLAKTA

Një makinë çante me shpejtësi rrugën drejt Tiranës. Rënia pandërprerë e burisë paralajmëronte kalimtarët dhe shoferët e automjeteve të tjera të hapnin rrugën dhe të kishin kujdes. Njerëzit largoheshin anash dhe mundoheshin me një shikim të çastit të kapnin të aksidentuarin, që ndodhej në kabinën e shoferit. Por ishte e pamundur, sepse kamioni kalonte përpara si shigjetë. Ç'kishte ndodhur vallë? Cilët ishin ata njerëz që nxitonin drejt spitalit?

I aksidentuari ishte në gjendje të rëndë. Që i ri u fut në SMT-në e Tiranës për të mësuar profesionin e mekanikut, por në punë e sipër pësoi një aksident duke u djegur në flakë. Djegia ishte e rëndë, mbi 50 për qind. Jeta e tij ishte në rrezik të madh.

Një bisedë e shqetësuar

Kujtimi, saldator në oficinën e SMT-së, kishte ngritur jakën e xhaketës dhe me shikimin e hedhur diku larg, jashtë dritares së autobuzit dukej sikur diçka bluante në mëndje. Shiu binte papushim në ato fusha të gjera. Një shok aty pranë i foli, por ai

nuk e pati mëndjen. Pastaj ndjeu që dikush e preku për shpatulle. Ai sikur u përmend dhe u kthye prapa:

— Myfit, ti qenke?

— Ç'je zhytur thellë në mendime?

— Nesër do t'i bëhet operacioni plastik Gencit.

— E di, do të shtrohem për t'i dhënë lëkurë, unë. i jati dhe daja e tij.

— Do të shtrohem edhe unë, — foli Kujtimi.

Atij nuk i shkrepri ky mendim papritur. Në punë ishte ustai i tij i rreptë dhe njëkohësisht i dashur, kurse tani ndërgjegja e tij proletare i thotë se duhet të plotësonte edhe këtë detyrë shoqërore. Ditën kur u dogj Genci, ai ishte hedhur i pari në flakë. Hoqi xhaketën, trikon e leshtë dhe e mbështolli nxënësin e tij, por flaka e ndezur nuk u shua, benzoli nuk shuhet lehtë dhe tani ai me gjakftohtësi po nisej drejt spitalit.

— Ndofta do të qëndroj deri në fund të muajit — i kish thënë së shoqes.

Dhe ish nisur i përcjellë nga shikimi plot admirim i saj.

Çanga

Në sektorin e qendrës së SMT-së dikush i ra çangës. Zhurma tingëlluese e saj ishte si një kushtrim. Përse binte kjo çangë? Një punëtor ndaloi toronon, një tjetër la nga duart saldatriçen, të tjerë dolën nga ofiçina mekanike. Edhe uturima e traktorëve të fushës u ndal. Punëtorët shpejtuan hapat, çanga i thërriste. Fytyrat e tyre dukeshin të menduara.

140 punëtorë dhe punëtore, të veshur me komi-

noshet e punës, u grumbulluan në klubin e SMT-së.

— Shokë, mbani qetësi! — foli me zërin e tij të fortë kryetari i komitetit profesional. — Ju e kini marrë vesh që një shok i ynë punëtor, gjatë punës u aksidentua rëndë. Nga ne kërkohet ndihma e menjëhershme. — Ai u ndal për një çast dhe i hodhi një vështrim asaj turme punëtore. — Nuk kërkohet ndihmë materiale, jo aspak, fjala është se ne duhet t'i dhurojmë shokut tonë pjesë nga trupi ynë, pjesë të lëkurës sonë.

— Jemi gati, jemi gati! — u dëgjuan fuqishëm shumë zëra nga salla.

— Kërkohet që dhuruesi të jetë i ri — vazhdoi ai përmes asaj zhurme miratimi të punëtorëve.

— Mos bëni dallime, kjo është punë që s'bëhet! — u dëgjua një zë tjetër.

— Me leje shokë, me leje! — u dëgjua zëri i Xhavitit, që këto ditë u pranua anëtar partie. — Kuptohet fare mirë që të gjithë ne duam t'i dhurojmë shokut pjesë nga mishi ynë, sepse të gjithë ne na ka mësuar Partia dhe shoku Enver me shpirtin e solidaritetit proletar, me shpirtin e sakrificës dhe të vetëmohimit, por pasi Genci është punëtor i ri, unë mendoj se atij i duhet lëkurë e re.

— Është e qartë shokë? — foli përsëri kryetari i komitetit profesional.

U caktuan 40 vetë që do të niseshin për në spital.

— Të tjerët në punë! — foli dikush me zë autoritar.

Megjithatë në autobus hipën edhe punëtorë të tjerë që u bashkuan me ata të 40-tët.

Operacioni

Kirurgu doli me hap të nxituar në korridorin e gjatë të pavionit Nr. 1 të Spitalit Nr. 2 të Tiranës.

— Përse më thirrët?

Më shumë se 40 punëtorë kanë ardhur të dhurojnë lëkurë. Janë të SMT-së.

Kirurgu nuk u përgjigj menjëherë. Ai u prek dhe u emocionua. Kjo nuk ishte e zakonshme në praktikën e tij si kirurg. Këta punëtorë, me dëshirën e tyre, me vullnetin e tyre kishin ardhur për t'iu nënshtruar operacionit, për të hequr pjesë nga trupi i tyre. Shoku ndodhej në rrezik dhe ata me thirrjen e parë të ndërgjegjes, erdhën këtu.

— Por ndofta nuk është nevoja për një sakrificë të tillë, — foli kirurgu me një zë që i dridhej. — Ne kemi të jatin, dajën e tij, dhe Kujtimin. Këta mjaftojnë.

— Shoku doktor! Ne nuk heqim dorë nga vendimi ynë — tha një punëtor — ne jemi shokët e tij. Ai u aksidentua në punë. Ne jemi të rinj, kurse i jati është i moshuar. Prandaj mirrni pjesë nga lëkura jonë.

Beqiri, i jati i punëtorit të aksidentuar u mallëngjye tek dëgjonte zërin e vendosur të atyre punëtorëve, tek shihte këtë solidaritet të mrekullueshëm punëtor.

Kirurgu nuk mundi më të kundërshtonte. Edhe atij iu përlotën sytë.

— Le të bëhen analizat, nuk i largojmë dot, — tha doktori tjetër, që u afrua në atë çast.

Për të dhuruar lëkurën e tyre kishte ardhur edhe Latifi me të shoqen e tij, Dritën. Ata porsa kishin mbushur dy javë martesë.

Më 19 dhjetor, 17 punëtorë të SMT-së u futën në sallën e operacionit. Dikujt i pritej një copë lëkurë nga këmba e djathtë dhe dikujt nga e majta. Të gjithë duruan dhembjet e operacionit. Qëllimi i lartë nuk i përfilli aspak dhembjet.

— Ti, Xhavit, qëndro. Do të hyj unë në vendin tënd, je më i dobët fizikisht nga unë. Të lutem më lë radhën mua të hyjë, — i foli një shok i punës.

— Ç'më lutesh kot? Këtë e punë e kam vendosur, nuk e kthej fjalën. Do të operohem — foli me një zë të prerë Xhavit, sekretari i organizatës së rinisë së SMT-së, dhe u fut në sallën e operacionit.

Optimizëm

Genci i kish fare pranë ata shokë të tij të dashur, që po bënë çmos për t'i ardhur në ndihmë, i dëgjonte zërat e tyre optimiste, të qeshurat, bisedat. Dhe i vinte t'u hidhej, t'i përqafoje, t'i puthte me dashuri dhe t'ua shtërngonte duart fort.

I takuam këta punëtorë në një nga dhomat e spitalit. Dikush bënte shaka, të tjerët qeshnin. Ata dukeshin si ushtarë të plagosur në front në një përpjekje për të shpëtuar shokun e tyre. Dhe nuk ka lumturi më të madhe kur lufton për jetën e shokut.

— Ky është Kujtimi, shakaxhiu ynë, — tha Sotiri. I kanë hequr një copë lëkurë të madhe në bark dhe dy copë në të dy këmbët dhe prapë nuk i lë shakatë. Por ama kur qesh shumë, vetëm atëherë ta shikoni si shtrembërohet në fytyrë.

Ndërkohë në dhomë hyn kryeinfermieri.

— Si ndjehi bre burra?

— Mirë, mirë, ndërhyri Gavriili. — Ne që nesër do të shkojmë në aksion për hapjen e një kanali.

— Ç'thotë ky? — Ngre supet i habitur kryeinfiermieri.

— Jo, jo, nuk i lë njeri të shkojnë në aksion — e qetësoi atë kryetari i komitetit profesional, Përparimi. — Ne i kemi marrë masat që punën e tyre ta bëjnë shokët e tjerë. Do të bëjmë 14 m³ kanal më shumë.

Ne ecim korridorit të gjatë me kirurgun Petritin. Ai na flet me një admirim të madh për këta punëtorë.

— Është një solidaritet i mrekullueshëm punëtor. Këtë ngjarje nuk do ta harroj kurrë. Vetëm një parti si e jona mund të kalisë dhe të edukojë njerëz të tillë.

Ky është humanizmi ynë revolucionar.

«KONFLIKT» MIDIS SHOKESH

Sadiku, brigadieri i minatorëve tunelistë kishte dalë në grykën e tunelit, po dëgjonte ata njerëz që këndonin, që i binin fort daulles, curles dhe fizarmonikës. Ishte Sabriu, brigadieri i tunelit të Hoto-lishtit me shokët e tij, që vinte për t'i marrë flamurin stafetë të garave. Edhe të tjerë minatorë lanë punën. Iu afruan Sadikut. Të gjithë ishin ngrysur në fytyrë. Për katër muaj me radhë nuk ua kishte marrë dot njeri flamurin. Ishin ndeshur me shkëmbinjte, e kishin copëtuar me «dhëmbë» atë masë të gurtë dhe ishin bërë shembull për tërë brigadat e tuneleve në ndërtimin e hekurudhës Librazhd-Prrenjas.

— Nuk ua japim flamurin, sidoqë të bëjnë — ia pat një minator me inat.

Sadiku e pa me dhembje shokun e tij, pastaj nënqeshi lehtas.

— A je ku je, o Sadik! — ia pat tërë gëzim Sabriu, që sapo zbriti nga makina. — A e ke pregatit flamurin me na e dhanë?

— Flamurin e keni merituar dhe qe ku e keni. Merreni — foli me zë të ulët brigadieri.

Të dy brigadierët ia dhanë dorën njëri-tjetrit miqësisht. Pamja e tyre ishte krejtësisht e ndryshme: Sadiku i vrenjtur si në një ditë me shi, ndërsa Sabriu i shkëlqente fytyra prej gazit. Sadiku i pa tek u lar-

guan. Makina e tyre mori me vete këngën, harenë, dhe mbi të gjitha flamurin stafetë të garave. «Partisë i premtojmë hekurudhën ta ndërtojmë» — buçiste rruga. Këto fjalë përplaseshin në male e kodra duke jehuar herë pas here të fuqishme.

Që atë ditë Sadiku bisedoi edhe me dy brigadierët e turneve të tunelit N^o1 dhe N^o2. Kërkoj një mbledhje urgjente të 50 minatorëve të tre turneve. Minatorët lanë tunelet, lanë pistoletat e martelët dhe u ulën këmbëkryq në tokë, atje në të dalë, në tunelin N^o1.

— E patë si iku flamuri? — nisi të flasë me një zë pak si të ngjirur Sadiku.

— Epo kemi pasur edhe arsye objektive, shoku brigadier. Atyre nuk iu shemb shkëmbi dy-tri herë si ne — foli nga vendi një minator.

Sadiku hodhi vështrimin andej nga erdhi zëri. Ishte një minator i ri dhe shumë i shkathët. Nuk desh t'i përgjigjej menjëherë. Ai e dinte se rrëzimi i shkëmbit në tunel dhe hapja e një «gaverne» dhjetë metra të gjerë dhe 14 metra të lartë që nga mali e brenda në tunel, krijoi një vështirësi të papritur për brigadën e tyre. Por nuk ishte vetëm kjo. Për të rifituar kohën e humbur ata kishin punuar natë e ditë nën ujën e vazhdueshëm që rridhte nga brendësia e malit, kishin punuar me vetëmohim për të mbushur boshllëqet e krijuara në realizimin e planit. Brigadierit i hodhi një shikim Njaziut, që drejtonte në tunel makinën vetëshkarkuese. Me sa heroizëm kish punuar ai, sa vështirësi kish kaluar! Vetes i kish vënë një qëllim: të largonte sa më parë gurët e rënë në tunel nga mali. Nuk përfilli gjumin, lodhjen, vështirësitë. E sa të tjerë kishin përballuar vështirësi akoma më të mëdha!

— A nuk është e drejtë t'u kërkojmë llogari edhe shokëve të drejtorisë së transportit, që në vend të tre-katër makinave na prunë vetëm një? — foli që nga vendi një minator tjetër. — Po neglizhenca e disa shokëve të ofiçinës në riparimin e automjeteve? Unë mendoj se edhe këta na kanë penguar në realizimin në masën e duhur të planit.

— Me radhë, shokë, pa konfuzion — foli Sadiku dhe pastaj vijoi. — Propozoj që të bëhet një ballafaqim midis punëtorëve të tuneleve dhe shokëve të drejtorisë së transportit të ofiçinës së riparimit.

Më parë t'u vihet një fletërrufe — u dëgjua një zë.

— Dakord, — t'u bëhet fletërrufeja, u përgjigj Sadiku. — Por mua më duket se duhet të rishikojmë edhe punën tonë. Si jemi me disiplinën e punës, me shfrytëzimin e kohës së punës? A ka sorollatje?

Turnet e Sadikut, të Dalipit dhe të Shuaipit zakonisht dalloheshin për një disiplinë të çeliktë. Megjithatë brigadierët e turnit mendonin se kishin akoma rezerva të brendshme.

— Më duket se ka ardhur koha të rishikojmë zotimet tona, — tha Njaziu. — Ja, për shembull, unë zakonisht e bëj evadimin e materialeve të shpimit nga galeria për 12 orë. Unë propozoj që këtë ta realizoj në pesë orë më pak.

Për një çast u krijua një qetësi. Pastaj mbledhja e organizatës profesionale sikur mori zjarr.

— Unë zotohem që përgatitjen dhe betonin e kallëpit ta bëj jo më në 32 orë si më parë, por në 24 orë — tha Lisimaku.

— Edhe unë — ndërhyri Lutfiu, — nga 12 orë që e kam shpimin e 120 birave, do t'i bëj në 7 orë.

Sadikut, që është edhe kryetari komitetit profe-

sional të tuneleve, iu ngroh zemra. Po bëheshin propozime konkrete. Dhe ai e dinte fare mirë se njerëzit e tuneleve kur e japin fjalën e mbajnë. Një ditë më parë ata kishin punuar edhe një material të rëndësishëm të shokut Enver Hoxha. Ky material i kish-te frymëzuar ta shihnin me syrin kritik tërë punën e tyre.

— Ne deri tani kemi bërë gara mes sektorëve, por kjo s'mjafton, — tha Sadiku, — Përse të mos krijojmë gara edhe midis turneve? A nuk do t'i shërbejë kjo qëllimit tonë të shtojmë fitoret, të rimarrim flamurin?

Turnet e Sadikut, të Shuaipit dhe të Dalipit u transferuan në sektorin e Pishkashit. Ishte një terren i vështirë. Makinat për çeljen e tuneleve nuk mund të përdroreshin për shkak të formacionit të dobët të shkëmbit. Llogaria duhej të bëhej tani vetëm në forcat e krahëve, në organizimin e brendshëm të punës, në disiplinën e çeliktë proletare.

Sadikut i lindi një mendim. Atë ua tha edhe shokëve të tjerë, të cilët e miratuan menjëherë. Në mes të tunelit do të vendosnin një flamur të kuq. Duke filluar nga të dy anët e tunelit minatorët do të bënin garë se kush do të mbërrinte i pari të merrte flamurin. Ishin 45 metra nga secila anë për të mbritur në qendër të tunelit.

Zotimet e marra i vendosën në hyrje të tunelit. Çdo mëngjes shifrat dhe zotimet u dilnin parasysh. «Sa e realizove normën sot»? «Si e shfrytëzove kohën?» — këto ishin pyetjet që i bënin njëri-tjetrit. Por mbi të gjitha minatorët i brente shqetësimi se kush do të mbërrinte më parë në qendër të tunelit.

Dhe pastaj u bënë llogaritë e tërë kësaj pune. Zotimet e tyre i kishin thyer disa herë. Planin, megj-

thëse iu desh të punonin në gjysmën e kohës pa makineri, e kishin realizuar 112 për qind. Tunelistët e Hotolishtit i kishin lënë më mbrapa.

Në një ditë plot diell, mes rrugës tërë pluhur u nis makina për në Hotolisht. Sadiku e shokët e tij gjithë gaz e hare po venin për të rimarrë atë flamur stafetë që kishin humbur një muaj më parë. E panë flamurin tek valëvitej. Tunelistët e Hotolishtit e kishin vendosur në majë të një shtylle metalike.

— Ngjitu e merre! — iu drejtua Sadiku një djaloshi të shkathët.

Ai u ngjit si një mace e shpejtë. Por flamuri nuk hiqej kollaj. E kishin lidhur fort.

— Nuk hiqet, — foli djaloshi që lart.

Sadiku i hodhi një shikim zhbirues patriotit të tij nga Peshkopia, Sabriut, brigadierit të tunelistëve hotolishtas. Ky i fundit qëndronte i heshtur.

— Pse e lidhët aq fort? Apo mos kujtuat se do ta mbanit përgjithnjë?

Brigadieri i tunelistëve nuk u përgjigj. Ai pak kishte hallin e flamurit që ia merrnin! Edhe shokët e tij ishin po aq të mërzitur.

Brigada e Sadikut ishte shend e verë. Nuk përmbaheshin nga gëzimi.

— Mirë u pafshim në dhjetor! — tha qetësisht Sadiku.

Buçiti daullja. Minatorët e Pishkashit nën ritmet e gëzuara të daulles, çiftelisë dhe klarinetës ia nisën një valleje mu para sheshit, në të cilin më parë ishte ngritur e valonte krenar flamuri stafetë. Pastaj

të qeshur, të gëzuar e plot zhurmë u nisën përsëri drejt Pishkashit.

Dy brigadierët, shokë qysh në fëmijëri nga Peshkopia, e vështruan njëri-tjetrin një copë herë të madhe. Midis tyre ishte hapur tashmë një garë e vërtetë, e cila do t'i hidhte në aksion e beteja akoma më të mëdha.

PERMBAJTJA

	Faqe
Trimat e pamposhtur të Miliskajës	3
Ndërgjegje proletare	16
Dashuria për shokun	20
Punëtorë të thjeshtë me ndërgjegje të lartë	25
Njerëz të hekurt	29
Minatorët e heshtur të Qyrsaqit	34
Heronjtë e frontit të zjarrtë	40
Të vendosur të thyejnë çdo bllokadë	46
Kjo ndodhi në Lladomericë	51
Metalurgu	58
Rruga e një tornitoreje	66
Nënshtrimi i pusit 632	71
«Teuta» çan përmes dallgëve	78
Në ortin «42»	84
Vendosmëri komuniste	89
Përsëri në frontin e punës	96
Zemra të flakta	104
«Konflikt» midis shokësh	110